

МИЛЧО КАСЪРОВ

ГОВОРЕЩИЯТ С ДЕЛФИНИ

МИЛЧО КАСЪРОВ

ГОВОРЕЩИЯТ С ДЕЛФИНИ

РАЗКАЗИ И ЕСЕТА

2014 г.

НОЖЪТ

Беше чудесен нож – широк, с жестоко тъмносиво острие. Дръжката му бе направена вероятно от рог на див козел, който по тези места се е срещал доскоро. Войната ги беше прогонила високо в планината, но понякога ги виждахме през биноклите, застинали като статуи на върха на някоя непристъпна скала. Стояха до облаците и гледаха към нас, хората, които се избивахме помежду си без да разбираме напълно защо.

Вече втори месец бяхме в Афганистан, в лагера край Кандахар, озверели от напрежение, очаквайки всеки миг да запукат минометите на талибаните.

Тръгнахме от България с приятеля ми Митко, с когото израснахме в една махала. Аз от малък си бях побойник – водех всички битки в квартала – и тръгнах на война, за да търся приключения, но с Митко не беше така – той имаше семейство и шестнайсетгодишен син, а жена му беше останала без работа.

Всеки ден давахме патрулни наряди в покрайнините на града, където се навъртаха най-много бунтовници. Понякога откриваха стрелба по нас, но и ние не си поплювахме – имахме на бронираните ни машини едни картечници...

Митко, още преди първия наряд, извади и ми даде едни двеста долара. Ако се случи нещо с мене, рече, купи нещо за моите хора, да го имат за спомен. Не възразих нищо, не му казах онези тъпи и безсмислени думи, че говори глупости, че нищо лошо не може да му се случи, защото знаех, че може.

И то един ден се случи. Няма да го забравя. Чухме откъм града мощно избухване и се спогледахме. Секунди по-късно от канцеларията си изскочи майорът и викна: „Нещо е станало с патрула ни – не отговарят по радиото...”

Скочихме в другите машини и подкарахме бясно по пращните улици на града. Водеше ни високият облак дим, който се издигаше на километър-два от нас. Минути по-късно бяхме на мястото.

Какво да ви разправам – гледката не беше никак хубава: машината – обърната на една страна, вратата ѝ – откъсната, трима от екипажа седят край канавката и пъшкат, а Митко... Митко лежеше спокойно и отначало помислих, че спи, но като видях огромната рана на главата му... Не искам да говоря повече.

Останалите месеци до края на службата минаха като кошмар – поне за мене беше така – пред очите ми все беше усмихнатият Митко и после черният хеликоптер, който го отнесе. Как са го посрещнали близките му, сами си знаят. А синът му още бе ученик...

Наближаваше Коледа, а с нея и краят на службата ни. Тогава се сетих за онези двеста долара. Какво да купя с тях? По пазарите в града не бе препоръчително да се обикаля, но на кръстовището пред лагера ни често спираше с магарето си един афганец, който продаваше изделия от ковано желязо. Нашите понякога си купуваха по нещо. Бях караул на портала и началникът ми каза: „Иди го разкарай този. Не го знаем какъв е, а напоследък често се навърта”. Селянин от планините е, отговорих му, ковач на желязо, продава стоката си в града. „Я е ковач, я е шпионин. Иди го разкарай!”

Тръгнах с наведен към земята автомат, знак за миролюбивост, а селянинът търпеливо чакаше. Беше висок и кльощав с изсечени скули, а лицето му бе скрито зад гъста черна брада, като на повечето афганци. Знаех доста слабо езика им, но да прогониш един човек не бяха нужни много думи. Аз обаче исках първо да купя нещо. Той разбра и занарежда изделията си направо на земята, като ломотеше нещо на езика си, едър като шикалки. Имаше какво ли не –

чукове, тесли, свредели, съдинки, дори един свещник. Нищо не ми се стори подходящо и се канех да си тръгна, когато погледът ми падна върху ножа. Беше затъкнат в пояса му, пъхнат в облечена с кожа кания. Дръжката му ми се стори интересна и посочих към нея. Мъжът се ухили и заклати глава – не се продава – това му е за лична защита. Поисках да го разгледам. Той с неохота го измъкна и първото, което ме удиви, бе острият свистящ звук на острието в твърдата кания – сякаш змия изсъска.

Взех го в ръце – беше тежък и строг. Широк поне три сантиметра и дълъг около трийсет. Острието му бе стоманено-сиво, почти черно. Защо е толкова черно, попитах мъжа. Къде с думи, къде със знаци обясни, че е закалено по специален начин – забиват нагорещеното до бяло острие в тялото на див козел. Бях чувал за този начин на закаляване, прилаган още от древните българи, които преди хиляди години са живели по тези земи. Като влиза в досег с кръвта, стоманата извлича азота от нея и се закалява. Селянинът взе ножа от ръцете ми, бръкна в дисагите, измъкна един чук и с все сила удари острието в желязото. После ми ги показа – на чука се бе появила дълбока резка, а по острието нямаше и следа. Искам да го купя, рекох, но мъжът отново поклати глава.

Извадих двестата долара. Той се опули, очите си не можеше да откъсне от парите, после ми подаде юларчето на магарето – за тези пари всичката си стока ми продава, заедно с магарето, но не и ножа. Ножа искам, рекох отново и пъхнах парите в ръцете му. Двеста долара бяха невероятно много за бедния селянин – навярно никога не бе държал толкова пари в ръцете си – и без да продума измъкна канията от пояса си, пъхна ножа в нея и той отново изсвистя. После го целуна и ми го подаде. Ножът натежа в ръцете ми.

Знаех, че този подарък щеше да хареса на Митко – и двамата имахме слабост към хладното оръжие. На другия ден се сетих за него и го измъкнах изпод възглавницата. Дръпнах го от канията и той недоволно изсвистя. Заразглеждах го. Такава строга красота не бях виждал. По него нямаше нищо излишно, но въпреки всичко беше невероятно красив. Чак спираше дъха!

Тогава забелязах петното. Ръждивочервено петно, голямо колкото пощенска марка върху едната страна на острието. До вчера го нямаше – бях сигурен в това. Потърках го с пръст. Не беше ръжда – бях виждал ръжда по моя нож, но това не приличаше на нищо такова! Метнал ме е този селянин, помислих си – ще трябва да му го върна.

На другия ден афганецът с магарето отново беше на кръстовището пред лагера. Грабнах ножа и затичах. Виждах това петно, рекох му сърдито. Той ококори очи и взе уплашено да ломоти. „Кръв! Това е кръвта на отмъщението! Ножът иска да отмъсти! Щом острието прободете врага, петното ще изчезне. Нищо друго не може да го премахне!” Спомних си за мъртвия си приятел и нищо не казах. Само пъхнах ножа обратно в канията. Този път не изсвистя.

Оттогава редовно го носех със себе си при всяко излизане от лагера. Чаках сгоден случай да изпълня повелята на ножа, но такъв не се появи. Така го занесох в България. С петното.

Когато го подадох на сина на Митко, той го хвана с две ръце и ме погледна. От баща ти е, рекох, да имаш спомен от него. А това петно тук, виждаш ли го? То иска мъст. Ще изчезне, щом прободете врага. Момчето, вече абитуриент, дълго гледа ножа, после го прибра в канията и рече тихо: „И аз ще стана рейнджър. Ще отмъстя за баща ми.” Кимнах разбиращо и си тръгнах.

На другата година пак заминах за Афганистан. Отново в същия лагер. Преди да тръгна се видях със сина на Митко.

Вече беше студент. Мислех, че в някое военно училище, но той каза: „Записах строително инженерство...” Ами Афганистан, попитах. Какво стана с обещанието ти да отмъстиш? Момчето помълча. „Мислих много по този въпрос – рече. – И реших, че пак мога да ида един ден в тази страна, но не да отмъстя, а да построя пътища и мостове. Аз така и не разбрах защо баща ми се е бил там, не разбрах и защо те се бият помежду си. Знам само, че този народ векове наред воюва за независимостта си. И никой не го е победил досега – не го покориha руснаците, няма да го победят и американците. Мисля, че ще съм по-полезен не като войн, а като строител. А ножа, ето нося го – искам да ти го дам. На тебе ще ти бъде по-полезен.” Взех ножа в ръце и отново почувствах тежестта му. Отново острието изсвистя в канията и сивата му красота блесна. Потърсих петното, но не го видях. Какво е станало с него, попитах, махна ли го? „Петното ли? Не!” – отвърна момъкът.

Един ден афганецът с магарето отново спря на кръстовището пред лагера. Извадих ножа и му го показах. Виж, петното го няма. А никой не е отмъстил! Как стана това?

Мъжът дълго разглежда ножа, накрая каза: „Не е възможно. Тези ножове винаги отмъщават. Ето, виж!” – и той извади от пояса си нож, досущ като моя и ми го показа – върху двете му страни видях по едно кърваво петно. „Наскоро убиха двама от синовете ми – продума селянинът. – Трябва да отмъстя за тях.” А дали, попитах... дали ако простим, няма да стане същото? Не да простим убийството, но да се откажем от мъстта, защото смъртта ражда смърт и това няма да има край, докато по-умният не го разбере и не спре пръв. Убиеш ли някого, кървавото петно ще се появи на нечий друг нож. А ето, това тук изчезна само. И знаеш ли защо? Защото синът отказа да отмъсти за баща си. „Всеки син е длъжен да отмъсти” – промърмори мъжът. Не си прав,

рекох, ето, един нищо и никакъв нож, мъртво и безсъзнателно парче желязо разбра това и прости, а ние, хората, не можем или не искаме. Не е ли това поличба – показях му отново острието. Той го поглади с пръст, дълго клати глава и накрая ме погледна в очите: „Добре, ще опитам. Може пък да си прав. И ако наистина е така, ще разкажа за това чудо на всички в моето село. А те пък – на своите хора в другите села из планината.”

Дано това е началото на края, помислих си, стиснах кокалестата ръка на афганеца и го потупах по рамото. Същото стори и той.

Вече имах един приятел в тази страна.

КРАЧЕЩИЯТ ЧОВЕК

Не става дума за прочутото човече от бутилката на „Джони Уокър”. Нашият герой дори не е чувал за него, защото освен вода, не е опитвал нищо друго. Той крачи из улиците на Бургас с две огромни чанти в ръцете и носи за продан какви ли не стоки: от евтини турски чорапи по лев чифта, до скъпи кашмирени кърпи за глава по сто лева за изискани дами, които държат на качеството. Чантите тежат неимоверно в ръцете на мъжа, но той ги носи по един изграден през годините начин, който му осигурява издръжливост и сигурност. Замахва с двете чанти напред и възползвайки се от инерцията им, прави две големи крачки с дългите си кльощави крака. После – отново същото. След двайсестина-трийсет крачки спира, пуска чантите на земята, прави кръгом и разменя местата им в ръцете си, защото едната чанта винаги тежи повече от другата. Така Крачещия човек кръстосва града и продава стоката си години наред – може би двайсет, може би трийсет...

Крачещия човек няма име и възраст. Повечето го наричат „онзи с двете чанти” и все е „около двайсетте”, после стана „около трийсетте”, „около четирийсетте”, но никога не остаря, благодарение на непрестанното си движение зиме и лете. Той е винаги в костюм и носи едни и същи солидни черни обувки с дебели подметки и метални налчета на токовете и носовете, които редовно приковава сам, защото вече никой обушар не слага налчета на обувки. Като върви по улицата, отдалече се чува неговото тук-трак, тук-трак и всички знаят: Крачещия човек минава. Той няма семейство – всъщност никога не е имал. Никой не знае дали е вдовец или парясник, сирак или е отгледан в някой дом, но никога не е бил виждан в компанията на някой друг, освен на двете обемисти чанти. Казват, че живее в Македонската махала в стара схлупена къщичка, останала от баба му, влажна и невзрачна като самия него, но тази къщичка бе разяла дробовете на целия му род, пощади само него, за да носи тежките си чанти за укор на целия свят. През всичките тези години никой не се интересуваше от Крачещия човек, сякаш той бе нежив декор към тъжната картина на морския град, непретенциозна и сива, както целия живот на жителите на града. Никой не знаеше беше ли учил нещо, защото всички го помнеха с двете чанти в ръце да кръстосва улиците мълчаливо, тъй като не рекламираше стоката си по никакъв начин.

Въпреки всичко през целия си досегашен живот Крачещия човек не прибягна нито до просия, нито до кражба. Той знаеше от баба си, че човек живее само с труд, и с труд си вадеше хляба през всичките тези неизвестно колко години. Вечер се прибираще в малката си къщица, зиме включваше котлона, хем да се постопли, хем да си сготви вечеря.

Не печелеше много, но нямаше и разходи – само за ток и вода, защото освен радиоточката нямаше нищо – нито

телефон, нито телевизор. Вечерята му бе винаги една и съща: македонска мусака – варени картофи, нарязани на кубчета, запържени с едно бъркано яйце. И голямо парче хляб. Крачещият човек, както казахме, не пиеше нищо друго, освен вода. „Бистра водица – мирна главица” – знаеше той поговорката и никога не я наруши.

Крачещият човек не живееше съвсем сам. От години дома му споделяше все една и съща мърлява бяла котка, тиха и смирена като самия стопанин, която от време на време се сдобиваше с няколко котачета, които зарязваше, щом станеха способни да се грижат за себе си. Тя се задоволяваше с хапка, омазана в тиганчето с македонска мусака, като подсилваше храната си с някоя мишка, случайно появила се в бедното бежарско жилище.

По същото това време в града живееше едно момче с прозвище Петьофа. Той, както казваха по едно време докторите, май беше прихванал някаква болест, защото беше от шур по-шур, макар и умен, но използваше ума си не по предназначение, а за разни шуротии. В училище закачаше някое пеницилиново шишенце под капака на първия чин, проточваше канапа по пода, и седнал, както обикновено на последния чин, започваше да го подръпва и да потропва тъкмо когато учителката преподаваше урока. Друг път Петьофа печеше цаца с кибритени клечки на последния чин и никой не можеше да го спре, защото беше неудържим. Но когато постави капси от ловни патрони под краката на стола на даскала по география и те изгърмяха под тежестта му, Петьофа бе изключен от училище и класът си отдъхна. После дойде „демократията” и той потъна в мътната ѝ пяна. Казват, че станал бизнесмен и въртял разни далавери, което не бе чудно, защото времената бяха рай за хора като него.

Един ден Съдбата среща Крачещия човек с Петьофа в центъра на града, на площад „Тройката”. Петьофа беше

влязъл с новия си Ягуар в забранената зона пред площада, защото офисът му беше там. Крачещия тъкмо се беше засилил с двете чанти, и не щеш ли, чукна с едната калника на колата. Петьофа тъкмо се канеше да се развика, когато една мисъл шракна в ума му, той слезе от скъпото си возило и покани Крачещия в офиса си. „К’во ще каеш, мой човек, да те напрая един съдружник? Само се подпиши на този лист.” Уплашен, мъжът се подписа и зачака боя. Но бой нямаше. Петьофа му даде петдесет лева и го напъди.

Скоро след това неизвестни типове надупчиха ягуара с Калашник на сто места, заедно със собственика му вътре. Така Крачещия стана собственик на фирма за няколко милиона, но той не знаеше това. Пак продължи да кръстосва града с двете тежки чанти в ръце, спираше от време на време да размени местата им, тъй като едната винаги беше по-тежка от другата.

НЕИЗПРАТЕНИ ПИСМА

Старият мъж с пъшкане помогна на авера си да издърпат лодката на брега, взе в найлонова торбичка пая си от улова – двайсетина попчета и няколко хаймана сафрида – и тръгна покрай бараките на ДОСО към пристанището. Заобиколи Военния и Въглищния кей и тръгна към Кулата. Днес уловът беше слаб – едва задънниха касетката. Бе духнал мелтемът и морето се разбърка. Стигнаха някъде до Форус и аверът му не посмя да влязат по-навътре.

Мъжът прекрачваше с усилие релсите и от ума му не излизаше онова старо писмо, което беше открил случайно в куфара си, докато търсеше кукички за въдиците. Остави го недочетено на масата, но то разбърка душата му, както мелтемът днес – морето.

„29 февруари 1968 г. ...Пишеш ми, че ще се омъжваш. Не зная какво си очаквала да ти отговоря. Помниш ли, преди няколко години ти бях писал, че съм сънувал сватбата ти. И как съм плакал тогава, и как съм те търсил навсякъде, но са ми казали, че сте заминали на сватбено пътешествие... Аз страдах тогава, страдах ужасно при мисълта, че можеш да бъдеш така нежна с другото, както беше с мен.

Сега, когато това не е сън, с учудване разбирам, че не бих могъл да плача. Чувствам се уморен, уморен до смърт, ръцете ми тежат, а в гърдите ми е празно, сякаш всичко е изгребано и съм останал само куха черупка. Нямам сили дори да изпразня куфара си. Бях го приготвил... излишно е вече да го споменавам, но... бях го приготвил, за да дойда при тебе... най-после. Но вече е късно, нали?

Знаеш ли, предчувствах това. Предчувствах го от писмата ти, които ставах по-спокойни и по-чести (може би за извинение?). Ти се мъчеше да бъдеш същата, но аз долавях мисълта ти, която понякога отлиташе. Ти никога преди не си била такава. Това не би могла да осъзнаеш, както маниакът не осъзнава своята веселост.

Сега си мисля: кой е виновен за всичко? Може би и двамата, може би повече аз – сигурно е така. Но все пак се надявах, че ще устоим още малко на времето и на разстоянието, и на сплетните на хората. Но те бяха по-сговорчиви от нас – и хората, и времето, и разстоянието. И всичко това – в името на твоето добро, а може би и на моето!? Не знам, може би е така... поне за тебе.

Бих искал да вярвам, че си щастлива, наистина щастлива, че за тебе съм само спомен, който изчезва... И все пак, струва ми се, че не би могла да бъдеш щастлива с друг. Все си мисля, че си решила това, защото не можеш повече да бъдеш сама, защото не си могла да удържиш на увещанията, а и може би... защото си искала малко да ми отмъстиш. Защо не почака още един час? Сега куфарът ми

стои готов. Нямам сили да го изпразня. А може би е по-добре да не го изпразвам?...”

Морякът не дочете писмото, остави го на масата и се загледа през кръглото прозорче на пристанищната кула. После взе торбичката с въдиците и неохотно тръгна към лодките. Морето сивееше недалече, но вече не събуждаше у него трепет, а безразличие – сам не разбра как се появи това. Морето му бе взело всичко – младостта, любовта, бе му изсмукало живота.

Когато дойде време за пенсия, установи, че на брега няма нищо: нито семейство, нито дом, нито спестявания, нито дори приятели. Жените, с които пилееше парите си през отпуските, сега бяха старици и едва ли го помнеха. А през четирийсетте години плаване бе печелил добре, та можеше да си купи апартамент и от „Кореком”, ако речеше, но той нямаше желание – с брега не го свързваше нищо.

Пенсията, която взе, не беше голяма, защото риболовната им фирма фалира, но му стигаше за прехрана. За квартира обаче нямаше да му останат, затова от пристанищното управление му дадоха тази стаичка в кулата. Тук преди него бил живял друг някакъв моряк, но се преселил на два метра под земята. Кулата бе стара, много по-стара от него, зидана с едър дялан камък. В кръглата стаичка нямаше нищо, освен маса, стол, желязно легло и мивка. Тоалетната беше отвън, но по стар параходчийски навик той се облекчаваше в мивката, а навън ходеше само по голяма нужда. Наем за стаичката естествено не му искаха – навремето тук се бе прибирал на завет пазачът. Сега пазач нямаше. Не му искаха пари нито за вода, нито за ток, защото той, освен една мъждива електрическа крушка, нищо друго нямаше. Радиоточката, която мъркаше немощно на стената, не харчеше ток.

Морякът, макар да не беше разрешено за външни лица, се хранеше в пристанищния стол, където не беше скъпо, но

и той от скромност вземаше само по една джолан чорба и парче хляб. Риба му се беше втръснало да яде на траулера. Понякога отиваше с тукашните рибари на Лакхна или на Ченгенето за попче или за сафрид, колкото да си начеше крастата, но даваше пая си на лелката в близката детска градина да свари чорбица на децата. После обаче я видя да си носи рибата вкъщи и оттогава я даваше на пристанищните гларуси или на котките. Докато лелката напусна работа.

В стайчето си морякът имаше малко чугунено кюмбе, според надписа на капака произведено в Перник през 1913 година. Гореше каменни въглища, които предшественикът му бе складирали на купчина в бараката, но и той пъхваше в джобовете си по някоя и друга бучка, колчем минеше покрай Въглищния кей.

Беше ноември и откъм морето подухваше студен вятър. Свечеряваше се и настана време да припали кюмбето. Сипа половин кофа въглища, натроши тънка чамова летвичка и се огледа за вестник. Тази събота бе забравил да купи. Вземаше го не толкова заради новините – тях той слушаше по радиоточката – колкото за подпалка. Нагласи парчетата летвичка на колибка и пак се огледа за хартия. Погледът му попадна на недочетеното писмо. Въздъхна, прелисти го и зачете отново.

„...Вече реших, вече почти реших – ще замина като корабен лекар и поне десет години няма да се върна. И може би соленият моряшки живот ще ме накара да те забравя. След десет години ти ще имаш три деца. Ти и мъжът ти ще се мразите до смърт. Ще бъдеш една пълна лелка. Ще мислиш за ежедневието. Ти няма да си **ти**.

Аз ще бъда стар ерген с лице, изсушено от морето, с прошарена коса, който ще върви печално усмихнат по старите улици на града, ще пуши къса луличка и ще мисли за отминали топли нощи, за пусти улици с миризма на прах,

бензин и петунии, за отекащите гласове на уличните миячи среднощ и съвсем смътно – за онова чувство на приятна празнота след любовна среща... Това ще бъдат най-хубавите му спомени.

Той няма да си спомня за дъхавия сумрак на малката студентска стаичка, за вечерния хлад, нахлуващ от ниския прозорец с дъх на цъфнали кестени, за онова чувство, че не си сам, че до теб има друго тяло, което не пази за себе си нищо, знойно и задъхано и после притискащо се до тебе, погледът, търсещ луната в клоните на кестените, за упойващия аромат на тютюневите складове, за онзи единствен славей, който пее в тъмнината, за топлата подута устничка, за вкуса на сълзите по лицето... Ще останат само същите къщи, същите улици, същата луна, а славеят ще е вече остарял и не ще може да пее.

После ще изчака последния тролей да го отведе на гарата и повече няма да се върне в този град. И когато отпускът свърши, ще се качи на корабите за още десет, за още двадесет години. И ако някога отново се върне тук, не ще помни нито къщите, нито улиците, нито дърветата. Ще остане само едно смътно чувство за нещо хубаво, отдавна отминало, като спомен за хубава играчка от детството, която много е обичал, но е строшил по невнимание.

А ти... дали ще си спомняш всичко това?"

АПОСТОЛ И ИЗВЪНЗЕМНИЯТ

Край село се появи лещица – така викат в Странджа на лисицата. Напада кокошарниците под селото срещу аязмото на света Петка и всяка нощ отмъква по една-две кокошки. Отидат сутрин жените да фърлят зърна влашка на пилците и току видят в курника пръсната перушина, а кокошките –

сгугрени в единия край на кацилото, гледат подплашени и не смеят да слязат. „Пак е идвала лешицата, Госпукъ да я убие!“ – кълнат жените.

Така ден, два, седмица, лешицата отмъкна къдя десетина кокошки и мъжъету в село се сбраха в хоремагът да умуват какво да сторят. Пък тие пулвината от тях са в ловната дружинка, та решиха да сторят пусия, да завардят лешицата и да я застрелят. На всеки се падаха по четири часа да вардят край аязмото, дето беше на един куршум място от кокошарниците.

На Постољ се падна да варди от полунощ до заранта. Сипа той първо в манерката ракийка, сетне зареди в пушката патрони и тръгна към аязмото. Сръмна водица от извора на света Петка („света“ според науката се пише с малка буква, ако някой се чуди), сми си лицето от брадичката към челото три пъти за здраве и да му се проясни погледът, сетне се сви до една гръмка глог, загърна се в шубата и се ушями.

Идеше подзима и откъде дерето свети Пателяй (гърците, дето са живели тука, му викали Пантелеймон) се понесе хладен ветрец. Постољ потръпна, прищя му се да си запали цигарка, но се сети, че не бива. Вместо това тихо развинти капачката на манерката и отпи едра глътка. Хубава беше станала пущината – мека и блага! Лятото пригоди и зарзалините сбраха сладост. Малко нагрокваше, щото го домързя да фърли пъските, ама нищо.

По едно време угади, че му се додряма. Стана, пусна една вода, пи една такава от извора, сми си пак лицето, глътна нова глътка от манерката и седна отново до глогинката. Постољ (по крыщелно името му беше Апостол, но така го наричаше само поп Стоян, който го беше кръстил, а всички в село го знаеха Постољ), та той беше малко пишман ловджия, но не смееше да го признае на колегите си, защото щяха да му се смеят. Постољ обичаше

животните и му беше жал да ги убива. Понякога носеше вкъщи по някой заек или парче от диво свине, ако убиеха някое, ама на сърна да посегне, не можа. Като видеше голямото влажно око на кошутата, га че ли виждаше окото на комшийката Калинка, дето не му я дадоха едно време за булка, че бил дангуль, та я взе Янчо, синът на кръчмаря, че бил богат. Сърцето му се кинеше сякой път, гъто я видеше през някоя зирка на плетът (В Странжата всичко е с пълен член, сигур забелязахте). Така и не занесе вкъщи сърнешко, ако и да му се полагаше, даже отиваше настрани, гъто деляха сърната и гъчеха парчетата в раниците, защото сърните бяха забранени.

Той и лещицата се чудеше как ще застреля, защото, знаеш ли какъв ѝ е халът на завалийката – може в дупката да я чакат полвин дузина гладни лисичета, пък лисугерът не е от тява зверове, дето носи вкъщи няцу за ядене. И сега е тръгнала, горката, в тевното да дяба за някоя кокошка да нахрани лисичетата. Постоль тайно се надяваше, че няма да я улучи в тъмното, ама ѝ стигаше сачмите само да процилят покрай ушите ѝ

Постоль се унесе и за малко да задреме, га го стресна някакъв странен шум – като от прахосмукачка. Ама кой в селото имаше прахосмукачка – сичките метяха с метли – сееха ги по синорите на нивите или пък тук-там из бостаните да правят сенчица на лозинките, та да са кряхки и благи карпузите. Пък и да имаше някой в село такава машинка, кой ще е луд да стане да чисти посред нощите!

Постоль погледна часовника си – минаваше два часът. До заранта имаше още бая. Сви се, прегърнал пушката и пак се заслуша. Шумът га че не беше от прахосмукачка, ми га че вятър свири във вайките. Той огледа околните дървета, но вятър нямаше. Пък шумът безбелли идеше насам, защото зе да се усилва. По едно време, не щеш ли, на пет-шест крачки от ногите му кацна едно червено прозрачно кълбо, и

от него излязе висок човек, облечен в черни лъскави дрехи, а по средата на гърдите – от гърлото до чатала и от рамо до рамо – светещ кръст. Станал прав и примрял от страх Постолю запита с пресъхнало гърло:

– Кой си ти? И как така дойде тука при мене?

Мъжът се приближи, беше висок къдя два метра и рече на някакъв старовремски език, на който днеска говорят само поповете:

– И да ти река, Апостоле, няма да мя разумееш. Затова, по-харно не питай, но да ти река, че това, дето чакаш, тая нощ не ще да дойде.

Зачуди се нашият човек откъде този странник знае името му, а и какво чака тук посред нощ и запита, вече по-сърбез:

– А тебе не ти ли е страх, че като се явяваш така изведнъж, може да се стресна, да дигна пушката и да те гръмна?

– Ха опитай! – засмя се онзи.

Апостол рече да вдигне оръжието си, но ръката му изведнъж увисна, изтърва пушката и чак седна на земята от страх.

– Какво си ти, човек или дух! – попита разтреперан той.

– Казах да не питаш, няма да ме разбереш. Искам обаче да ти кажа нещо, един съвет към всички хора от селото. Защо не тачите този извор? Той е свещен и лекува много болести, а вие дори не сте го почистили! И ти, преди да дойда, се изходи по малка нужда ей там!

– Аааа! Да си имаме уважението! – рече обиден Апостол. – Вярно, че пуснах една вода, ама ей там, долу! Как така ще ходя в извора!

– Не само там, а и нататък, докъдето тече, тази вода е свещена и лековита. Изгребете калта от извора, сложете една плоча отгоре, пийте от него, смивайте си лицето – тя

най лекува болни очи – палете свещи на лика на Света Петка, тя е светица Българска и такава ѝ е името! Какви българи сте вие щом не си тачите светците? И да кажете на учените си хора, че „Свети” се пише с голяма буква! Грях е да го пишете с малка, както ви учат.

И като рече това, човекът (дали пък аджеба беше човек?) влезе в червеното си кълбо, така направо, без да отваря врата, чу се пак онзи шум, сякаш вятър свири в дърветата и кълбото излетя право нагоре.

Апостол не чака повече, ами хукна към къщи. Събуди жена си и ѝ разказа всичко. Ръката му още висеше безсилна, не можеше да я движи.

– И да не си казала и дума, че ще ме земат за луд! – предупреди той.

Три дни Постољ не излезе от къщи, докато ръката му се оправи. Не отиде и на партийното събрание на другия ден, нито на следващото. Така Постољ се отписа от Партията (която според мъдрите им закони трябваше да я пишат с главна буква), където ги учеха, че няма бог и светии, да не говорим пък за извънземни.

Сега си мисля: ако беше още жив селският философ, мъдрецът поп Стоян, щях да го попитам следното: откъде този обикновен селянин ще знае за едно от основните твърдения на уфолозите (изучаващи неидентифицираните летящи обекти), че езикът, на който е говорел пришълецът, старобългарският, е един от основните космически езици, който се използва от висшите извънземни цивилизации при контактите им със земляните? Откъде Постољ е знаел за характерния шум, който издават прозрачните сфери, в които са **ги** виждали немалко хора по света?

И още нещо – ако Апостол е шарлатанин, който търси лесна слава, защо не е разрешил на жена си да разкаже за случилото му се, докато разказът му е можел да се появи не само в някой вестник, но и по телевизията да го покажат, че

и някой лев да спечели бия? Вместо това Апостол още дълги години си живя кротко на село – почина наскоро на преклонна възраст. Откъде той можеше да знае всички тези неща?

ШАРО

Мисля си понякога защо са толкова жестоки хората. Особено младите. Ще рече някой, че това се отнася само за момчетата, но не е така – има и жестоки момичета. Бях свидетел как едно познато момиче, стройно и красиво дете, вървеше по „Богориди” сред рояк ухажори и пред тях откъм пресечката внезапно се появи тяхна съученичка – дребно и невзрачно момиче. Вървах след тях и слушах как момчетата я обиждат с подхвърляния от сорта „Ти още ли си девствена?”, за да се покажат пред хубавицата, а тя, вместо да се застъпи за нещастното дете, което не бе имало късмета да се роди с нейните физически качества, се усмихваше самодоволно. Оттогава това момиче не мога да го уважавам. Красивият човек е длъжен да бъде и душевно красив. Благородството на човека проличава от отношението му към нищите, към оскърбените от съдбата. Хиляди пъти бих застанал на страната на онова нещастно момиче, защото то, вместо да им отговори подобаващо, сви в първата пресечка и затича с наведена глава. Навярно е заплакало.

Не плачи, дете, ти си по-красива от тях!

За да подкрепя разсъжденията си за жестокостта и състраданието, ще разкажа още един случай.

Бащата на Петката, приятелят от детството ми, имаше на село за другарче обикновено бяло кученце на черни петна, без порода и без род, с клепнали уши и дълги кльощави крака, винаги весело усмихнато (уверен съм, че

кучетата ходят с отворена уста не само за да се разхлаждат, а и за да се усмихват), никого не лаеше без причина и дружелюбно въртеше опашка, за да покаже добронамереността си. Не помня как се казваше, но ще го наречем Шаро.

Шаро обичаше предано своя стопанин, а той пък се грижеше за насъщния му – не го оставяше гладен и жаден. Щом бай Драган впрегнеше воловете и потеглеше към нивата или лозето, Шаро неотменно тръгваше с него. Подтичваше край колата, понякога я изпреварваше и се обръщаше с изплезен език да я изчака, защото воловете бяха стари и им беше трудно да вървят по стръмното.

Нощем Шаро спеше край кокошарника и пазеше кокошките от порове и невестулки, дори и от лисици.

Всичко вървяло добре и изглеждало, че Шаро ще доживее дните си във вярна служба и редовна коричка хляб, когато за беда се разболял. По кожата му избили сърбящи петна, козината му взела да окапва, а той се чешел до кръв. Закарал го бай Драган при ветеринаря и той му предписал някакво зелено лекарство за мазане. Петната обаче се разширявали и скоро обхванали цялото тяло на животинката. Всичката му козина окапала, а от зеленото мазило кучето заприличало на извънземно.

Когато дошло лятото, голата му кожа се напукала от слънцето и се разранила. Нещата не вървели към оздравяване. Завел го пак бай Драган при ветеринаря, а той му казал същото: гъбична екзема, която трудно се лекува. Да го маже с това лекарство и толкоз. За да не се мъчи под слънцето, човекът го връзвал под сянка в двора, та щом тръгне на лозето, кучето да не върви след колата, но инстинктът му да следва стопанина надделявал, Шаро прегризвал въжencето и го настигал.

Към края на лятото бедното животинче било толкова зле, че вече нямало сили да върви след колата, та той го

качвал до себе си. То се клатушкало на отслабналите си крака и гледало с любов и признателност мъжа. На бай Драган сърцето му се късало като гледал мъките на приятелчето си, но нямал сили да им сложи край.

Един ден го завел на лозето – гроздето тъкмо започвало да се прошарва. Шаро много обичал да идва тук, защото когато бил здрав често гонел диви зайци долу в дерето. Като стигнали, мъжът го свалил внимателно от колата и го сложил на един сух дънер. Шаро седнал и се загледал с тъга към поляните, където обичал да тича. Бай Драган свалил тихо брадвата, пристъпил зад Шаро и замахнал. Животното дочуло свистенето на острието и се обърнало. Ударът попаднал косо, та само откъртил парче от черепа и се открил розовият му пърхав мозък. Шаро паднал настрани, без да разбира какво става.

Бай Драган обърнал колата, метнал се на нея и шибнал воловете, задавен от болка, мислейки си, че е сложил край на мъките му. Обърнал се по едно време назад и изтръпнал. Дочуло тракането на колелата, кучето станало и със залитащи стъпки тръгнало след стопанина си! Какво е преживял бай Драган, сам си знае. Върнал се повторно с брадвата, кучето го гледало с любов и сигурно се е молело да не го оставя само с болката. Замахнал втори път.

Ще призная нещо, от което не ме е срам. Докато разказвах тази история на свои колежки, към края нещо сви гърлото ми, думите ми излизаха на пресекулки и едва я довърших. Някоя от колежките не ми се присмя. Някои бършеха очите си. Не продумаха и дума. Сега, докато пишех тези редове, спирах, за да потуша сълзите си.

Мислех по едно време да напиша разказ по тази случка, но не ми достигна куражът. Не можех да се примиря с факта, че животните могат да бъдат по-верни и по-предани от човека.

В този разказ мъжът щеше да бъде самотен старец. След смъртта на Шаро щеше да запали малката си къщурка, донесла заразата на кучето, щеше да тръгне с познат шофьор при сина си в града, там на пътя внезапно щеше да изскочи мършаво бездомно псе, което с ужас ще се чуди накъде да избяга, а шофьорът, вместо да натисне спирачка, ще вика: „Спри най-сетне да те уцеля!“ и го сгазва нарочно; как селянинът с гняв сграбчва шофьора за гърлото и камионът се блъска в стълб, как шофьорът лежи върху волана с натрошени гърди и клаксонът свири под него, как шепне: „Умирам!“, а мъжът го пита: „Хубаво ли е да се умира?“... И още измишльотини от този род.

Не зная има ли смисъл да се пише това – защо да измъчвам и другите?

С тези си разсъждения искам само да отбележа, че жестокостта и състраданието понякога вървят ръка за ръка.

ИНЕВЯРА

Тази история ми я разказа приятел, който работеше на летището.

Някакъв мъж имал куче – женско. Тръгнал обаче и той като мнозина на гурбет в чужбина и оставил кучето на брат си, който обещал да се грижи за него. Отишли да го изпратят на летището – брат му и кучето. То било добре възпитано и кротко седяло, гледайки как приятелят му се качва по стълбичката на самолета и му маха с ръка за сбогом. Кучето джафнало кратко в отговор и размахало опашка.

След ден-два, като видяло, че стопанинът му (какво говоря, те се били приятели!) не се връща, кучето успяло да

се измъкне от къщи и отишло на летището. Щом се задал тъкмо този самолет (сигурно го е познало по звука, защото външно повечето самолети си приличат) кучето застанало близо до стълбичката, седнало кротко на земята и зачакало стопанина си да слезе. Когато не го видяло, станало и тръгнало обратно с наведена глава. Не се прибрало вкъщи, а се настанило под ламарината на някакъв навес близо до складовете. Хранело се с каквото намери, а и от персонала му подхвърляли по нещо.

Щом чуело шума на самолета, кучето тичало към пистата, сядало до стълбичката и чакало стопанина му да слезе. И така цяла година. През зимата спяло под ламарините, затрупано от сняг, отслабнало много, но с подаванията на персонала оцеляло.

Напролет си родило четири кученца – къде бе намерило баща им, никой не узнал, но когато поотраснали, майка им взела да ги води да чакат заедно самолета. Били странна и любопитна гледка – оклющавялата майка и четирите малки палета седят кротко до стълбичката и чакат...

Видял ги един журналист, който слизал от самолета, заснел ги на снимка, поразпитал тук-там из летището и написал в някакво списание статия за кучето, което чака стопанина си. Статията случайно прочел братът на стопанина и се свързал с журналиста. Разказал му цялата история. Той написал продължение на статията и го помолил да я изпрати на брат си в чужбина. Може би все пак било възможно да се върне за кратко в отпуск, поне да зарадва и успокои кучето.

След известно време брат му отговорил: „Ти акъл имаш ли? Да се върна от хиляди километри, да похарча хиляди долари, за да видя едно куче?!” Научил журналистът за отговора на брата и отишъл на летището, твърдо решен да осинови кучето заедно с малките. „Няма го – отговорили

служителите, – от няколко дни изчезна. Един колега разправяше, че както обикновено седяло и чакало, но в един момент се изправило, вдигнало глава към небето и завило. Не, не било точно вой, а нещо като... плач. После навело глава и тръгнало нанякъде с челядта си. Повече не се появи...”

За разлика от нас, кучетата вероятно чувстват нещата по телепатия. То бе разбрало че приятелят му го е изоставил и си е отишло. Едва ли умът му е бил в състояние да го проумее – то само го е почувствало. Вероятно много го е боляло.

КОЖА

На пода в хола на Владислав е просната телешка кожа, подарък от кумовете. Черна. Продаваха ги в някои магазини по няколкостотин лева. „Защо ви е тази кожа, – попита баща му – само да събира прах, пък и не е модерно вече да се слагат животински кожи”. „А, не, много е модерно даже, пък и детето да си играе върху нея, а не на студения под” – отвърна снахата. „Добре, ами алергените? Знаете ли колко алергени отделят кожата и могат да предизвикат и спастичен бронхит, и дори бронхиална астма. А това дете като порасне и започне да задава въпроси?” „Какви въпроси?” Примерно: „Какво е това, мамо, татко?” „Кожа.” „Чия е тази кожа?” „На телето”. „Какво е теле?” „Детенцето на кравата”. „Кравата Милка с шоколадите ли?” „Не, друга. Дето дава мляко.” „Ами теленцето защо не си стои при майка си, ами си е оставило кожухчето тук на пода?” „Защото е умряло. Заклали са го.” Детето се замисля. „Защото е черно ли?” „Да.” „Ами черните хора и тях ли ги колят?” „Само някои”. „Кои някои?” „Които задават

въпроси.” Детето се умълчава. „А майка му на теленцето... тя няма ли да плаче?” „И да плаче, и да не плаче, все тая. Важното е да дава мляко.” „Това, дето го пия всеки ден ли?” „Да.”

Детенцето седи на столче до кожата на телето, гледа я и тихичко ѝ говори: „Аз няма да вървя върху тебе, теленце, за да не те боли. И ще седя тука да ти пазя кожухчето да си го облечеш като се върнеш при майка си.

Бащата слушаше и си спомни времето, когато беше на годините на детето си. Тогава още бяха при дядо и баба на село. В двора живееше бяла козичка с две бели яренца. Те бяха много хубави и имаха по две бели обички под брадичките. Влади ходеше при козичката и ѝ носеше стиска трева. „Яж, козичке, за да даваш мляко, да има за яренцата, и за мене.”

После дойдоха в Бургас и той забрави за козичката. В детската градина едно дете го удари с ледена снежна топка и му пукна устничката. „Защо не го удари и ти бе, Владиславе?” – запита го в яда си баща му. Малкият се ококори от почуда: „Ама как ще го ударя бе, татко, нали ще го боли?”

НА РИБОЛОВ С ДЕЦА

Купих си нова лодка – пластмасова, лекичка. Седемгодишният ми син иска да половим риба с нея. Идвал е няколко пъти с мен за риба, но в тясната гумена лодчица не можеше да стои дълго. Тук е друго – широко, удобно... Уловените попчета пускаме в пластмасова касетка, пълна наполовина с морска вода – хем да са живи, хем да е чисто. Комфорт!

Улавям няколко попчета и ги пускам да плуват в касетката пред нас. По едно време хващам едно съвсем мъничко попченце – да се чудиш как е успяло да налапа въдицата! Синът ми иска да го види, аз му го показвам и го хвърлям обратно във водата, като викам след него: „Хайде, бягай да извикаш майка си и татко си!” След малко хващам едно по-едро попче и го пускам в касетката. Синчето ми се вторачва в него и ме пита: „Татко, това майка му ли е?” Не знам, отвърщам, може и да е. „Сигурно е майка му – виж колко си приличат – и то беше такова кафевичко отгоре.” Абе, майка му или татко му, в тигана са еднакви, отвърщам.

Синът ми е пуснал въдицата на дъното и гледа съсредоточено в касетката с риба. По едно време тихо проговаря: „Татко, ами представи си, че това наистина е майка му и то довечера, като се върне вкъщи и я потърси, а нея я няма...” Голяма работа, отвърщам. „Как така? Ами ако аз се върна вкъщи и мама я няма, на мене хубаво ли ще ми бъде?” Гласчето му потреперва. Е, добре, казвам великодушно, хващам въпросната рибка и я хвърлям във водата. Синът ми е щастлив. Уж лови риба, но е доста разсеян, защото продължава да гледа в касетката с плуващите насам-натам рибки. „Татко – продумва пак по едно време, – като гледам тази голямата рибка там, и тя много прилича на него. Да не е татко му?” Ти какво, и нея ли искаш да пуснем? „И нея...” – поглежда ме с надежда той. Хващам я и я пушам. Той е доволен и продължава да лови. „Татко, като гледам онези там двете рибки, не се ли кака му и леля му?” Хващам касетката и изливам съдържанието ѝ в морето. Най-накрая е доволен. Това е то – да идеш с деца за риба!...

БАЙ ГЕШО

Учителят ни по пеене в училище, чието име никой от нас не знаеше, защото всички го наричаха Бай Гешо, беше около трийсетгодишен леко прегърбен мъж, който по външност смъртно напомняше на Ал Пачино от ранните му години. Всъщност на знаменития актьор той напомняше само по външност, защото не блестеше с никакъв талант, дори и в пеенето, което му беше професия. Че имаше все пак глас, можехме да се досетим само когато даваше тон за песен със своя звучен, малко носов баритон. Носов, защото изглежда страдаше от хронична хрема – на върха на заострения му, вечно зачервен нос постоянно блестеше малка бистра капчица и той час по час я забърсваше с акуратно бяла носна кърпа, която вадеше от вътрешния си джоб.

Бай Гешо не беше любимец нито на децата, нито на колегите си. Нещо повече – той беше „кокошката”, която всички в курника кълват, за да си избиват комплексите. Въпреки десетките щуротии, които правехме в час по пеене, той никога не се оплака от нас, защото в противен случай класната ръководителка щеше да ни чете „конско” в часа на класния.

Подозирах, че на някои от децата им беше интересно да слушат историите за известни композитори или пък да научават нови песни, но заразени от останалите, те вдигаха такава врява, та в класа нищо не се чуваше.

Когато врявата станеше непоносима, Бай Гешо вземаше своята дървена показалка, която му служеше и за диригентска палка, и чукаше с нея по черната дъска, докато се усмирим. Тогава вадеше бялата си кърпичка, избърсваше бисерната капчица от върха на носа си и започваше урока.

Някъде в началото на втория срок той извади един кариран лист от джоба си и зачете имената на някои от нас. Бяхме седем-осем, все момчета. Сред тях бях и аз. Трябваше да се явим след часовете във физкултурния салон. Защо, не ни каза.

В междучасието, ние, набелязаните, се събрахме пред катедрата и взехме да гадаем каква ще е, по дяволите, тази работа. Дали щяха да ни намаляват поведението? Но с какво ние, неколцината, бяхме по-лоши от останалите?

Във физкултурния салон заварихме още дваайсетина ученика от другите класове, а един по един се домъкваха и нови – всички умърлушени и недоумяващи.

– Пичове – обади се един от по-големите ученици, – май ще ни четат „конско“, ама хич да не ви пука! На мене колко пъти са ми чели...

– Абе ясно, ама защо сме само ние? Всички вдигахме гюрултии? И защо няма „женски“? Те да не са по-кротки от нас?

По едно време влезе завучът (заместник-директорът по учебната част), а след него с наведена глава, с бисерната капка начело и с черната си кожена чанта под мишница – Бай Гешо. Той седна на един стол пред нас със сведен поглед, а завучът започна тържествено:

– Драги ученици! На вас, избраните от другаря Георгиев четирийсет момчета, се пада честта да представят училището ни в предстоящия преглед на хоровата песен в града ни. След три месеца внимателен подбор, уважаваният от всички нас преподавател е отличил вас като най-музикални.

И като каза това, завучът пъргаво се изнесе навън. Зад гърба му се вдигна очакваната врява. Неколцина от най-възмутените от нас понечиха да излязат, но вратата се оказа добре заключена отвън.

– Каква е тази работа! Какъв е този хор! Аз не мога да пея! Имам три за срока. А аз пък не искам да пея. Някой питал ли ни е дали искаме да пеем в хор? – чуваше се от всички посоки.

Бай Гешо търпеливо изчака всички да се наприказват, после вдигна показалката си като пред оркестър и всички млъкнахме.

– Първо нека да ви кажа, че всички участници в хора ще получат отлична оценка за срока. И още – след две седмици репетиции, всеки, който не иска да остане в хора, може да си тръгне. Насила не се пее. Но през това време искам всеки ден след часовете да сте тук на спявка. Започваме още сега.

После бай Гешо извади оня карирания лист и зачете имената ни, като след всяко име казваше: „тенор”, „бас”, „бас-баритон”, „баритон”.

– Аз съм бас, а не бас-баритон – обадох се, като чух присъдата си.

– Така ли? – рече недоверчиво бай Гешо. – Защо си толкова сигурен?

– Той е свирил на цигулка – извика един от нашия клас.

– Изкашляй се! – заповяда ми даскалът.

– Защо? – попитах уплашено. – Не ми се кашля.

– Изкашляй се, бе! – повтори Геша и всички започнаха да кашлят неистово.

– Не всички! – надвика ни даскалът. – Само той.

Изкашлях се.

– Бас-баритон – отсъди пак Бай Гешо. – Но ако искаш, можеш да бъдеш и бас.

Заех със задоволство мястото си в левия край на хора. Винаги съм искал да бъда бас. По-мъжко звучи. След половин час всички бяхме разпределени и подредени както се полага според хоровата наука.

Товага се появи един дългуч от единайсети клас. Геша му пошушна нещо на ухото и той застана най-отпред.

– Жоро повечето го познавате. Той пее в градския хор. Ще ни бъде солист. Жоро, дай тон за „Слався”!

– Слааався, слаався ты Русь мая! – запя дългучът и всички се умълчахме. Бай Гешо му пригласяше със звучния си баритон. Стана чудесен дует.

Час по-късно всички ние ревахме мощно в един глас песента и това толкова ни хареса, че не искахме да спрем. После даскалът ни показа кой глас какво да пее. Пробвахме. Получи се. В края на спявката запяхме на три гласа – беше незабравимо. Стените на физкултурния салон – бившите Маринкини хамбари – кънтяха и се тресяха до основи от гласовете ни, но издържаха.

Като свършихме, всички се спогледахме с блеснали очи. Чудесно излезе!

– Какво друго ще пеем? – попитахме вкупом.

– Другото – утре – отвърна без особено вдъхновение Бай Гешо, избърса капчицата от носа си, пхна протритата си кожена чанта под мишницата и си тръгна леко приведен и наклонен настрани, без дори да ни каже довиждане.

Не ще и дума, че на другия ден след часовете всички бяхме там.

Дългучът Жоро ни уведоми важно, че днес ще разучаваме „Ей, ухнем!”.

– Абе, ние само тези руски песни ли ще пеем? Няма ли нещо по-така...

– Ти какво, роковете на Елвис ли искаш да разучаваме?

В края на втората седмица вече пеехме десетина стари руски песни толкова добре, че дори започна да ни харесва. Товага, както обеща, Бай Гешо остана след края на спявката и попита дали има някой, който желае да напусне хора. Вярвах, че такъв няма да се намери, но все пак двама-трима

вдигнаха ръка. Почувствах се едва ли не лично оскърбен. Геша обаче не каза нищо, дори им отвори любезно вратата.

– „Келчето” за срока ви е в кърпа вързано – изхихикаха зад тях. Келче на ученическия жаргон означаваше двойка.

– Участието в хора няма нищо общо с успеваемостта – обади се даскалът.

– Как така, ами нашият шестак? – попита някой.

– Това е друг въпрос. Обещаното е обещано. Вие не смятате ли, че пеете за отличен? – попита даскалът.

На прегледа се напънахме и се представихме както се полага. След изпълнението ни дълго ни ръкопляскаха и не само от нашето училище. Бай Гешо излезе отпред, поклони се, после се усмихна доволен. Никой не го беше виждал усмихнат.

Усмивката промени лицето му дотолкова, че прозрачната капчица на върха на носа му капна от изненада и се пръсна на хиляди малки кристалчета.

НОВИТЕ СЪСЕДИ

Комшийката в съседната кооперация току дава гаража си под наем, но не за лека кола (защото пред входа му расте голямо дърво), а за квартира на разни изпаднали хора. В дъното на гаража има неголяма стаичка и санитарен възел, та става и за живеене. Стаичката има изход и към задния двор, където растат два ореха и няколко стари смокини. Най-често я наемат ученици или работници по строежите, но ето че сега я е наело май че семейство роми. Всъщност не е семейство, а майка с три деца – две момичета и едно момченце, като по-голямото момиче е на около дванайсет-тринайсет години. Мъж не се виждаше наоколо.

Сега ще започнат гюрултии, кражби, мръсотия, мислех си, докато ги наблюдавах първия ден, но не, децата бяха кротки и тихи, чистички, макар и облечени в поизносени анцузи и маратонки. Първия ден почистиха задния двор пред „апартаментчето” си, постегнаха малката беседка под смокинята и тутакси се настаниха там, тъй като времето беше още топло – „циганското лято” бе в разгара си.

Седя на терасата, чета си книгата на тиферич и хвърлям от време на време любопитен поглед към новите съседи. По едно време майката излезе с неголям кашон в ръце. Децата (без момченцето, което бе най-малко) я наобиколиха, започнаха да вадят някакви неща от кашона и седнаха на пейките покрай беседката. Сигурно ще закусват, помислих си, но не, това бяха балони и те започнаха да ги надуват. Като стигнаха размера на човешка глава, майката им завърза по един конец, извади от кашона още нещо и го сложи на масичката пред тях. Майката и двете момиченца посегнаха към него, после се заеха да правят нещо върху балоните.

Безкрайно заинтригуван оставих книгата, тихомълком донесох фотоапарата си и през телеобектива му започнах да наблюдавам какво вършат. Щях да изпусна апарата от изненада! Те и трите... рисуваха върху балоните! Със сръчни и обиграни движения топваха с четчиците боя от една палитра на масата и на матовата повърхност на балоните започнаха да се появяват цветя, палми, слънца и весели детски лица. Майката поглеждаше сегиз-тогиз към работата на децата си, даваше им тихичко някакви наставления, но не можех да схвана какво им казва. Сигурно им говори на цигански, помислих си, защото не можех да разбера ни дума. Като свършиха с изрисуването на балона, те го закачаха да съхне на една тел за пране, надуваха нов балон и започваха да рисуват върху него. Тогава видях рисунките в цялата им хубост. Тези хора имаха талант. В

работата им имаше не само занаятчийска обиграност, но личеше фантазия, стил. Явно това им беше занаят, с който си вадеха хляба. Ето най-последните кадърни роми, които не крадат, не проституират и не събират отпадъци, а творят. И то не лошо!

По едно време се появи и момчето – седем-осем годишно. То сънено търкаше очи и ядеше филия хляб. Дали имаше нещо върху филията, не можах да видя добре. Вероятно е „циганска“ баница, спомних си аз бедните следвоенни години, когато майките ни насоляваха с червен пипер и сол една филия, поливаха я отгоре със струйка олио и това бе циганската баница. Беше много вкусна.

Като свърши с филията, момчето седна до сестрите си и поиска да рисува. Дадох му един балон, то взе четката, поколеба се и започна да рисува. Наблюдавах с интерес „творческия му процес“ през телеобектива на апарата. Появи се синьо... море. Не, това беше небе, защото сред него цъфна бяло облаче, малко пресилено пухкаво и безгрижно. После момчето взе друга четка, дълго мисли в каква боя да я потопи и накрая в единия край на облачето се появи... грозен черен кръст. Не беше точно кръст, защото напречната му част бе малко наклонена и аз с удивление установих, че това е самолет. Самолетът разкъса облачето и нахлу с рев сред ведрата синева, после се изви и от него се посипаха... бомби. Детето с ожесточение ръсеше черни капки от четката, а долу един човек в дълга бяла дреха ръкомахаше, но бомбите не спираха да падат! Като свърши да рисува, момчето стана и закачи балона до другите на простора. Тогава сестрите му и майката вдигнаха глави да погледнат. Момичетата отпуснаха четките, после загледаха майка си.

– Ла, ла! – извика гневно тя. – Таяра муш койс! – чух ясно тези думи.

Тя скочи, откачи балона, и го захвърли в храстите. Децата млъчаха, свели глави. Майката се хвана за очите и тръгна към вратата на жилището си. По-голямото момиче стана, взе балона от земята, седна и внимателно изтри с парцалче самолета и на негово място нарисува щъркел, а вместо бомби – шарени топки. После закачи пак балона на простора. Човека с белите дрехи долу обаче не докосна.

Гледах потресен тази сцена, пък ме досрамя и се скрих. Повече не посмях да ги наблюдавам. Дори снимка не им направих, а се канех.

По обяд срещнах съседката в магазина и я запитах какви са тези нейни наематели. Не са май цигани – говорят друг език.

– Сирийци са – рече жената. – Мъжът ѝ изчезнал по време на бомбардировките. Жив ли е, не знаят. Току-що са получили статут на бежанци и майката още няма работа. В родината си била художничка, но тук, нали знаеш... Един съсед от другата кооперация им дал да рисуват върху балони. Колкото да си вадят хляба. Аз засега няма да им искам наем, докато започнат работа. Съжалих ги, знаеш...

Следобед, вместо да легна да си почина, се скрих зад цветята на терасата и цял следобед съзерцавах шарените балони, накичени на простора. Рисувах спомените си от родината – пустинята с камилите, оазис с палми, лицата на другарчетата си...

Надвечер в задния двор се появи комшията, който им бе възложил работата. Огледа балоните, попипа с пръст дали е изсъхнала боята, откачи ги от телта и тръгна нанякъде.

– Мистър, бът ю фъргот дъ мъни!... – подвижна след него майката.

– Мъни, мъни, ама нямам ся дребни. Утре – отвърна през рамо той и отмина.

Хвана ме ужасен срам. Те четиримата, майката и децата, седяха един до друг на пейката и мълчаха. Дали не си мислят сега, че всички българи са като този? И ако слеза сега долу и им дам един хляб и бучка сирене, дали няма да ги обидя?

Не го сторих. Не ми стигна куражът. Страхувах се да погледна в очите им.

ГОВОРЕЩИЯТ С ДЕЛФИНИ

Военните си отидоха. Най-хубавото кътче край морето до градчето вече не е заградено с бодлива тел, не само защото мародерите я изкрадоха, а защото няма вече военна база. Помня как още на младини този скалист нос привличаше любопитството ни, но достъпът до него беше невъзможен – казваха, че преди време военните дори били стреляли по двамина лодкари, изхвърлени от вълните на техния бряг, та бяха изкарали акъла на горките хора.

И ето, този бряг вече е ничий и аз, вече не в първа младост, взех плавниците и харпуна и тръгнах да го разгледам. С трепет прекрачих прага на портала, от който вече липсваше желязната врата. Огледах се наляво-надясно, но не видях жива душа. А трябваше да има все пак някой – в градчето се говореше, че бизнесмени и мутри били изкупили най-хубавите кътчета.

Тръгнах към дългия кей, който белееше в далечината на фона на морето. Вървах по грапавия бетон към ниската постройка, която преграждаше пътя ми. Заобиколих я и продължих по кея, който завършваше под формата на буквата „П”. Там видях ново заграждение от висока телена

мрежа и червен надпис на стената: „СЕКРЕТЕН ОБЕКТ! ВЛИЗАНЕТО ЗАБРАНЕНО!“.

Пристъпих предпазливо и с известен страх. Ако вече не беше секретен обект, да бяха изтрили поне надписа! Портата на оградата обаче зееше отворена, а на кея видях да седи мъж по бански.

Тръгнах към него и тогава чух някакъв двоен електронен звук, който идваше откъм водата. Такъв странен звук не бях чувал! Какво бе това?

– Здравейте! – извиках, но мъжът не се обърна, макар да седеше на двайсетина метра от мене. Във водата пред него плуваха две големи червени кълба с някакви антени отгоре. Звукът явно идваше оттам.

Поколебах се. Дали пък обектът не беше наистина действащ? Но защо тогава няма охрана? За да не съжалявам, че съм бил напразно път дотук, се съблякох тихо, извадих от сака маската и плавниците, заредих харпуна и безшумно влязох в морето. Както и предполагах, водата беше бистра и дълбока. Очаквах тук да срещна морски кефал – той тъкмо такива места търси. Половин час по късно, премръзнал, и без да зърна и една риба, излязох от водата.

Този път мъжът ме видя, стана и тръгна към мене.

– Здравейте, какво правите тук? Петьо, ти ли си? Ти си наистина. Как дойде, че не те видях? Тук рядко идват хора – още се страхуват.

Избърсах с шепа водата от лицето си и се взрях в мъжа срещу мене. Димо, моят съученик. Беше специалист по рибите. Не бях го виждал от години. Последния път го зърнах в Созопол да прави мидена ферма.

– Извиках, но ти не ме чу.

Димо свали от врата си някакви слушалки.

– Слушах делфините. Опитвам се да разговарям с тях.

– Делфини? Сега разбирам, защо не видях никаква риба. Какво правят тези делфини тук? Не знаех, че има. И как така разговаряш с тях – те не могат да говорят!

– Напротив. Дори са много бърбиви, но не знаем езика им. Аз от двацет години се занимавам с тях. Бях ихтиолог и психолог при военните. Доскоро. Сега съм без работа. Но приятелите си не мога да забравя – посочи той с жест към водата. – Затова купих сградата на бившата ни изследователска лаборатория и по цял ден съм тук. Пиша книга.

– За какво им е на военните да се занимават с делфини? Да не би да искат и тях да направят войници?

– Искаха. В миналото са ги обучавали да поставят мини на вражески кораби. Сега обаче враговете ни станаха приятели и моята задача беше да ги отуча от това. Те обаче се привързаха към мене и продължават да идват. Много са дружелюбни.

– А какви са тези червени топки във водата? И странните звуци, които издават?

– Това са подводни микрофони, чрез които разговарям с тях. А наскоро си взех специален компютър, който програмирах да разбира езика им. Искаш ли да чуеш?

Димо тръгна към червените топки, подаде ми слушалките, после включи някакъв контакт. Откъм червените кълбета се появиха същите онези странни звуци, а в слушалките чух електронен глас:

– Какъв е този човек с харпун? Враг или приятел? Кажи – враг или приятел?

Погледнах безпомощно към Димо. Той сложи слушалките на ушите си и каза:

– Спокойно, това е мой приятел. Лекар е. Лекарят спасява хората, когато са болни или пострадали. Дали лекува делфини? – Димо погледна към мене и аз уплашен поклатих глава. В този миг един делфин изскочи от водата

на метри от нас, погледна ме с кръглото си око, описа красива парабола и цопна обратно. Димо продължи:

– Добре, ще го попитам дали може да помогне на Симо.

– Какво става? – попитах смаян. – Как е възможно делфините да говорят така смислено? Да не е някаква шашма? – посочих червените кълбета.

– Не е шашма, разбира се. Делфините наистина са много интелигентни. Особено от този вид. Питат дали можеш да помогнеш на един от тях – оплел около тялото си парагада от въдици за калкан, някои се забили в кожата му и сега страда. Влязох с акваланг под водата и се опитах да му помогна, но не мога да извадя въдиците. Трябва май да се среже кожата, но това може да направи само лекар. Ти нали си хирург?

– Хирург съм, но не ветеринарен. Но ще опитам да направя нещо. Има ли още въздух в акваланга ти? А остро ножче?

Изтичахме до къщата, аквалангите бяха два, пълни с достатъчно въздух. Димо ми даде и едно остро сгъваемо ножче.

Нарамихме подводните дихателни апарати и скочихме във водата. Димо – напред, аз – след него. Влязохме в самата буква „П” на кея. Върху бетонната плоча лежеше млад делфин, а около него се суетяха няколко по-големи.

Приближих и видях дебела найлонова корда, омотана около главата на делфина, и няколко големи въдици, забити дълбоко в кожата му. Тъканта около тях беше подута и явно възпалена. Сложих бавно длан върху нея и делфинът трепна. Погледна ме с тъжното си око, а приятелите му се скупчиха около него и сякаш го увещаваха. В един момент те повдигнаха пострадалия си другар и го съпроводиха до повърхността. Чу се шумно издишване и поемане на въздух, после той отново легна на мястото си.

Извадих ножчето, хванах куката, погледнах Димо, после окото на пациента и забих острието. Делфинът трепна, а от разреза потече кръв. Дръпнах въдицата и тя изскочи. Повторих същото още четири пъти. Когато всички куки бяха извадени, размотахме кордата. На едно място обаче тя беше направила дълбок срез в тялото. Нужно бе да се зашие и лекува. Обясних със знаци на Димо. Накрая се престраших и погалих пациента си по муцуната. Той кимна с глава и ме погледна сякаш с благодарност. Изплувахме, а Димо, още не свалил апарата от гърба си, грабна слушалките и микрофона. Съпровождащите делфини плуваха наблизко, извадили глави навън. Щом разбраха, че на другия ден трябва да зашият раната, се гмурнаха обратно.

– Утре ще го изкарат тук, на дървения хелинг – каза Димо – няма нужда да правиш шева под водата. А и Симо сега ще е много по-подвижен без тези куки в главата. Нашите приятели ти благодарят от сърце.

На следващата сутрин, понесъл спешното медицинско куфарче и комплект яки хирургични игли, бързахме с Димо към кея. Усетили приближаването ни (по вибрациите на бетона от стъпките ни, каза Димо), няколко делфина подадоха глави над водата. После се гмурнаха и след минута Симо, придружен от приятелите си, бавно заплува към дървената скара, плаваща над водата досами брега. Раните вероятно още го боляха, но успя да се изхвърли върху дъските. Слязох долу, почистих раната, пъхнах в нея каучуков дрен и я заших едро с няколко шева. Страхотно здрава е делфиновата кожа – като гутаперча е! Когато завърших операцията, извадих опаковка антибиотик:

– Колко кила тежи според тебе този приятел? Стотина? Ето ти две капсули.

Димо взе лекарството, извади от торбата една риба, пъхна капсулите в устата ѝ, и я показа на Симо. Той отвори с мъка устата си и Димо метна рибата в нея.

– Утре пак ще трябва да му дадем лекарство. Поне пет-шест дни. Раната е започнала да се инфектира – рекох, – както и раните от куките. Димо взе микрофона и слушалките и каза няколко думи на делфините. Те дойдоха и помогнаха на приятеля си да се смъкне надолу по дъските, докато тялото му се потопи във водата, а главата му остана навън, за да може да диша. Малки вълнички кротко плискаха върху него. Така щеше да прекара нощта. Димо поговори още малко с делфините и си тръгнахме.

Бяхме вече в къщичката и моят съученик ме канеше да пийнем по чашка, когато дочухме глъчка откъм кея. Видяхме гумена лодка и от нея да слизат неколцина мъже.

– Мародерите! – извика Димо и измъкна голям железен прът. – Идвай с мен! Бързо!

Видях един харпун зад вратата, грабнах го и хукнах след него. Стигнахме на мястото, когато двамина с големи ножове режиха късове от тялото на Симо, а той ги гледаше с ужасени очи. Опитваше се да избяга, но не му стигаха силите.

– Махайте се, вагабонти такива! – викна Димо и вдигна пръта. – Махайте се или ще ви счупя главите! – Аз заредих харпуна и го насочих към тях.

– К’во бе, бате – тая риба и без това ще умре. Що да не отрежем по едно парче да нахраним дицата? – обади се един, докато другите гребяха бясно с греблата.

Не издържах и стрелях с харпуна по лодката. Кордата се скъса и стрелата с тризъбец цопна на метър от нея.

Скочихме при делфина. Гледката беше ужасна. От двете страни на тялото на Симо зееха огромни рани – бяха извадили и двете рибици покрай гръбнака му. Той потрепваше с плавниците си и отчаяно клатеше опашка. Мислех, че делфините не плачат но сега ясно видях как от голямото му око се стичаше сълза. Водата наоколо беше почервеняла от кръв. Приятелите му тревожно плуваха

наблизо. После изведнъж се гмурнаха и полетяха към лодката на убийците. Миг по-късно тя полетя във въздуха и от нея с ужасени викове изпадаха четиримата мародери.

След минута тихата водна повърхност до нея се разпука и от нея подаде глава огромен делфин. В устата си държеше моята стрела с тризбец на върха, която бях изстрелял. Същински Нептун – строг и достолепен!

А дали не беше истинският Бог Нептун?

Тогава в съзнанието ми коварно изплува стар спомен: седим с приятелите ми край палатката и дъвчем сушено делфиново филе. Продаваха го в магазините по лев кило. С бира вървеше добре. Бяха шейсетте години на миналия век.

После забраниха делфинолова.

ПЪРВИ РИБОЛОВ

Беше ранното лято на 1954 година. Вече съм десетгодишен, а още не съм ходил за риба. Един ден у нас се отбива вуйчо – братовчеда на майка ми. Аз веднага се присламчвам към него. Дрехите му миришат на тютюн, а и на нещо друго – на мъж. Утре е неделя и той щял да ходи за риба. Обещава да вземе и мене. Стига само да ме пуснат нашите. Пускат ме.

Ще ловим риба до нос Форос, точно срещу Бургас, близо до чифлика на министър Николаев. Вуйчо казва, че имаме един час път и трябва да станем по-рано, за да купим скариди под моста, а те свършват бързо в неделя. Обещавам да ида пръв у тях. Той живее наблизо.

Да се каже, че през нощта спях, ще е пресилено. Легнах някъде към десет часа, защото дотогава си правих въдици, а се събудих още след полунощ.

Навън е абсолютно тъмно, но понеже е лято, не е особено студено. Тичам задъхано и след минута съм у вуйчо. Дълго чукам на вратата и подвиквам, докато се събуди. Когато излиза навън по бели гащи, ме гледа сънен и казва: „Ти имаш ли акъл? Часът още е един и половина!” Ами нищо, отвърщам, тъкмо ще сме първи за скаридите.

След половин час вуйчо е готов, качва ме отзад на багажника на колелото (бе си купил велосипед „Мифа” на старо) и пристигаме под моста на „Фердинандова”, който минава над железопътната линия. Там бургаските бараби продават скарида на въдичарите. Ловят я с мрежи в канала между морето и езерото и я продават по двацет стотинки канчето. С едно-две канчета можеш да ловиш цял ден. Ние наистина сме първи и апапите питат вуйчо: „Къде толкова рано бе, градски?” Вуйчо се смее и казва, ами отсреща на Форос за попче. Барабите са запалили един светилник от пъхнат в тенекиен масур парцал, потопен в буркан с нефта. Фитилът гори с пушлив пламък, но осветява достатъчно, за да се види кофата със скачащата в нея скарида.

Аз не нося пари и пошепвам на вуйчо да ми купи малко, а утре ще му я платя. Той се засмива. Барабата му е стар авер и му слага още малко скарида допълнително. „Твой ли е хавела?” – пита. („Хавели” бургазлии наричат децата). „Племенник ми е” – отвръща вуйчо.

Качваме се на колелото и скоро стигаме Пода. Свиваме вляво покрай останки от стара кула и по черен път след малко стигаме до мястото. Вече се зазорява. Слънцето пробива водата и изскача над морето като жълтък. Спрели сме колелото под стрехата на бившия чифлик на бившия министър Николаев, царски посланик в Швеция, където останал след преврата, от страх червените да не го арестуват

и разстрелят като мнозина други. Сградата е стара, но красива, с дърворезбовани стрехи, но повечето от тях са виснали разковани, а в къщата не живее никой, защото е национализирана. Повечето от стъклата липсват. Липсват и цели прозорци, че и част от керемидите.

Долу под чифлика морето е плитко и е осеяно с големи плоски камъни, по които човек може да скача от един на друг и да пуска около тях къси въдички с тапа отгоре. Вуйчо напуска въдиците си, сетне пусна и моите около един по-голям камък и седна да запали цигара. Едва смукна дълбоко и една от тапите му се разклати, той скочи и измъкна едро черно попче. Тъкмо сложи скарида и пусна въдицата, друга тапа са разклати. И така – цял ден, от тапа на тапа. Секунда не спря. „Това черното му викаме „арапче“, а онова кафеникавото е стронгил – обяснява ми той видовете попчета. – Някои му викат „стригано“, ама стриганото е друго. Има и лихмус, но тук го няма – той ходи по дълбоките места. Има и „кучешки“ попчета, обаче те не се ядат. А, ето и една лапина!” – вади той пъстра плоска рибка и я хвърля на кацналия наблизко гларус. Той я улавя още във въздуха и я глътва цяла. И тя ли не се яде, питам учуден. „Абе, яде се – отвръща вуйчо, – ама има много кокали. Слагат я понякога в чорбата за вкус. Има и попче „одбалък“, значи „тривно“ попче, защото се крие в морската трева. Много рядко тук можеш да уловиш и „еврейско“ попче – някои му викат налим, други – галя ... Гледай, гледай!” – сочи вуйчо въдиците ми.

Моите тапи се разклащат почти всички едновременно. Къде по-напред? Карай поред, съветва ме вуйчо. Започвам от най-близката: попче, дребничко. Следващата – по едричко... До обяд напълних една кесия. Трябваше да има към две кила. Ще зарадвам мама и татко довечера.

Времето е идеално. Става обяд, слънцето пече, та чак прежуря. „Ще вали” – казва вуйчо. Не вярвам – на небето няма нито едно облаче.

След час подухна откъм брега. Морето се върна обратно, вълните тръгнаха навътре, камъните се оголиха. „Времето не е редовно, ще вали – повтори вуйчо, – да тръгваме, че ако завали...”

Докато приберем въдиците, тъмни облаци припълзяха над нас, забуботиха и се заблъскаха един о друг, та чак светкавици изскачаха. Закапаха тежки като сачми капки.

Хукнахме към чифлика и се скрихме на сушина. Отвън облациите захвърляха дъжда с хиляди ведра. Капките едро тропаха по изгърбения покрив на къщата, тя не издържа и заплака – тънки струйки се проточиха изпод тавана, протекоха на криви вадички по прашния под и се скриха в аралъците на дъските.

Блесна, и гръм изтреща наблизко. Къщата се разтърси. Погледнах уплашен вуйчо. Той пушеше цигара, златният му зъб проблясваше след всяко смукване и изглеждаше неспокоен. „Ако вали така още малко, няма да можем да се измъкнем от калта” – каза.

Дъждът спря, облациите хукнаха на изток, вятърът ги погна, а слънцето отново заприжуря немилостиво.

След дъжд рибата дърпа повече, казват рибарите. Тук не е така. Вятърът е изгонил водата навътре, камъните са надигнали оголени космати тела, а рибата се е скрила в дълбокото.

„Да вземем да си ходим – рече вуйчо, – че май пак ще завали”.

Грабнахме колелото и тръгнахме. След минута калниците на велосипеда бяха задръстени с кал – лепкава чернокафява кал. Бъркахме с клечки, чоплехме я и след двайсет метра – пак същото. Така за час стигнахме шосето.

Седнах на багажника и вуйчо завъртя бясно педалите, защото дъждът ни гонеше. В Бургас ни настигна.

„Другата неделя ще стегна колелото и ще дойда и аз” – рече татко, като видя пълната с риба тавичка. „Ако знаеш как се бута кално колело...” – помислих си и заспах.

Сънувах калта край чифлика на министър Николаев.

ИЛИАНКА

В дома за деца приели за отглеждане дете на височайши родители, които отказали да го вземат след раждането му, защото имало дефект на гръбначния стълб – незатворен прешлен, поради което гръбначният мозък е обвит само с кожа и не е предпазен от външно въздействие. Вследствие на това останали последствия. Детенцето накуцвало с едното краче. Умно, красиво дете, което не знае кои са родителите му, защото те се крият от него, тъй като **са го родили** с дефект!

Детенцето спечелило симпатиите и любовта на целия персонал, включително и на жена ми, която работеше там. Нямало случай да мине край отделението и да не му даде бисквитка или бонбонче, да не му поговори, или да не си поиграе с него. То буквално се влюбило в нея и с нетърпение я чакало да мине да го види. Понеже не знаело думата „мама”, я наричало „доктор Гочова”.

Растяло извънредно интелигентно дете – наследствеността си казала думата – явно родителите му не са били случайни хора – най-малкото са били образовани и не се знае поради какви конкретни причини са се отказали от него. Най-често се намесват свекър и свекърва или тъст и тъща – родна майка и баща трудно се отказват от детето си. По наредба децата в дома се отглеждаха до тригодишна възраст, после ги пращаха в специализиран дом за деца с увреждания в Котел. Там обаче

изпращали всякакви, а това, милото, само накуцвало с едното краче! Жена ми, щом се върнеше от работа, все за него говореше.

Беше 1980 г. Още не се бяхме отчаяли, че ще си имаме второ дете. Въпреки това ѝ казах: „Хайде да си го вземем.” Тя се позамисли: „Ами ако си родим и друго, няма ли да остане на заден план? А и синът ни е вече десетгодишен – как ще го приеме?” Така въпросът остана нерешен. (Това е едно от нещата в живота ми за което съжалявам).

Когато превели детето в Котел, съпругата ми дълго време тъгуваше за него. И понеже всички от тукашния персонал много го обичали, всяко лято го вземали за по месец-два да си поиграе с децата в дома, да почувства ласка. Там кой знае как са се отнасяли с него.

Илианка (така се казваше момиченцето) остана в Котел, там е учила, май че счетоводство и сега вероятно работи някъде като счетоводителка, а може да се е изучила и да е постигнала повече в живота.

Нямам амбициите тази история да достигне до много хора, но двамина бих желал да я прочетат – родната ѝ майка и самата Илиана. На майката нищо няма да кажа, но на Илиана – да: Бъди жива и здрава, Илиана, където и да си, каквато и да си. Желаем ти щастие!

ПОДАРЪКЪТ

Точно на Гергьовден доцент Георги Тонев получи имейл от своя казахстански колега Исуф Жумабаев, директор на музея в малкото градче Дудур. Той го уведомяваше, че е успял да открие онова, от което Георги отдавна се интересуваше – поселище от автентични българи, наследници на древните прабългари, живеещи от

векове по тези земи. Мястото било доста отдалечено и труднодостъпно, но можело да се стигне за ден-два, отначало с високопроходим автомобил, а после – пеша или с кон.

С треперещи от възбуда ръце Георги му отговори с молба да уреди посещение на група от Института в това поселище (не било дори селце, а временно селище от дървосекачи). Когато получи положителен отговор, старши научният сътрудник Георги Тонев започна трескаво да подбира хора за експедицията. Не биваше да бъдат над пет души (един автомобил) – за повече нямаше да стигнат парите, а желаещи, той беше сигурен, щеше да има десетки.

В края на май всичко бе готово и групата пристигна със самолет в бившата столица Алмати и се насочи с една взета под наем Лада-Нива към Тараз – неголям град близо до границата с Киргизстан. Там в местния музей ги посрещна Исуф Жумабаев.

На другата сутрин рано, натоварили до дупка багажника на Нивата, а също и този на покрива ѝ, групата потегли за дърварското селище. Отпред на мотор с кош водеше сам Жумабаев, като от време на време спираше да погледне в картата и да се ориентира в неясната плетеница от черни пътища. Към надвечер стигнаха подстъпите на планината. Колата можеше да стигне дотук. В най-близкото село наеха товарен кон, а колата и мотоциклета оставиха в двора на стопанина.

Успяха някак си да прехвърлят багажа в раници и върху гърба на дребното, но жилаво конче, но за едно нещо не остана място – ръчната шевна машина марка „Сингер“, която най-младият от експедицията беше взел за подарък на българските поселници. „За какво си помъкнал тази машина бе, Коста, тежи най-малко десет килограма – кой ще я носи?“ Коста нищо не отвърна, а хвана машината за

„шийката” (кутията предвидливо остави в колата) и тръгна мълчаливо след коня.

Тази шевна машина беше обект на шеги и спорове още от София. Момъкът си бе втълпил, че живеещите в гората дървосекачи изпитват въпиюща нужда от ръчна шевна машина, за да си кърпят дрехите, защото в тези пущинаци със сигурност няма да има електричество. Машината беше над стогодишна и вече никой не я ползваше. Останала беше от баба му, която пък я била получила като зестра от баща си, който я купил на старо от евреина Чико, изселил се през 1948 година в Израел. Машината бе в пълна изправност, както Коста демонстрира на смаяните си спътници върху парче плат, смазана и гресирана собственоръчно от него, и той твърдо заяви, че ще я носи на ръце.

Пътят беше неравен и сипкав – всъщност да се нарече път бе твърде пресилено: по-скоро – козя пътека, отъркана от копитата, за което свидетелстваха стотиците разпилени кози барабонки. Коста, с раница на гърба и с шевната машина в ръка, вървеше последен, защото скоро се увери, че да се върви по този стръмен път с толкова товар не е леко дори за трениран спортист като него.

По някое време Коста подвижна на вървящия пред него колега, че ще иде за малко зад храстите да си свърши една естествена нужда, остави шевната машина на пътеката и без да сваля раницата се отдалечи.

Пет минути по-късно Коста се върна и с почуда установи, че шевната машина я няма. Той се огледа наоколо, но от нея нямаше и следа. „Тези копелета са си направили шега, а може би са решили и да ми помогнат малко” – рече си той и забърза да настигне групата. Каква бе изненадата му, когато видя, че никой не носеше машината. Групата спря под сянката на една ела и се умълча озадачена. Ценният подарък за сънародниците им беше изчезнал. Истинска мистерия!

По едно време водачът на експедицията доцент Тонев дръпна настрана младия си сътрудник и му зашепна. „Как ще съм я изоставил! – извика възмутен младежът. – Толкова път я носих, че накрая ли ще я изоставя! Който не вярва, нека се върне да провери!“ „А как ще открием мястото?“ – попита някой през смях. „Много просто – по аромата на купчинката!“ – смееха се всички. Ама съвсем не им беше чак толкова весело – сега нямаше какво да подарят на сънародниците си. Въпреки че повечето гледаха насмешливо на странната идея на колегата си, всички с интерес очакваха да видят изненадата у бъдещите си домакини от ценния подарък. Жалко...

Вечерта направиха бивак, разпънаха две палатки и криво-ляво изкараха нощта. Само дето по едно време някой се развика, че някакво животно се опитвало да издърпа раницата изпод главата му.

На следващия ден по обяд пристигнаха. От близо половин час се ориентираха по острия вой на моторните резачки на дървосекачите. Натъкнаха се на поселището съвсем неочаквано – както вървяха през горската пътека между вековни ели и борове, пред тях внезапно се появи обширна поляна, осеяна с няколко десетки шатри, високи по няколко метра. Истински конусовидни шатри, покрити с щавени животински кожи, а не с полиетиленово платно или с мушама! Дочули гласовете им, от шатрите наизлязоха жени и деца, облечени просто, но практично, и загледаха с изненада новодошлите. Водачът Жумабаев ги поздрави на местния език и те се усмихнаха широко. Няколко деца от по-големите, хукнаха към бащите си да известят за гостите.

Скоро моторните резачки една след друга спряха да вият и от гората заизлизаха мъже с оранжеви машини в ръце. Бяха облечени в също такива оранжеви работни комбинезони и с каски на главите, а някои дори имаха антифони на ушите си. Модерна работа! А те очакваха

видят облечени в кожи хора с дълги до раменете коси. Повечето бяха млади мъже. Като разбраха, че посетителите са дошли чак от България, те оставиха машините на земята, отъркаха длани в панталоните си и им подадоха ръце. Усмиваха се учтиво, но наблюдаваха с нескрито любопитство тези свои далечни „братовчеди“, тръгнали преди векове от тези земи, за да се заселят някъде там далече.

Доцент Тонев се заслуша в говора им – имаше нещо, напомнящо на древните тюркско-ирански говори, но много по-различно. „Говорят на автентичен български диалект” – пошушна Жумабаев на колегата си и Георги с изненада откри някои познати думи. Не след дълго школуваното му ухо вече долавяше смисъла на изреченията.

От гората излезе младеж с пушка в ръка и сръндак през рамо. Жените го поеха и след час на огнището сред поляната гореше буен огън и в огромен котел се вареше курбан.

Седнаха на грубо сковани пейки и маси под сянката на няколко ели в края на поляната. „Тук е общата ни трапезария – обясняваше Мугел, старшият на групата мъже, а Жумабаев превеждаше. – Живеем като едно семейство – не сме много хора – сега сме около стотина души, защото е ваканция и тук са и децата ни, които учат в едно от недалечните градчета. Иначе сме около осемдесет, половината от които мъже. Почти всички сме братовчеди или близки роднини, но когато дойде време да се женим, ходим в селото ни – то е на два дни път оттук – да си вземем момата, която сме си харесали. Този бивак – мъжът посочи с ръка към шатрите – е от около година, и ще останем да сечем, докато изтече договорът ни с фирмата, която ни нае. После се местим на ново място...” „Колко далече е училището, в което учат децата ви?” – попита някой. „Не е далече – на около три дни езда с кон. Но щом дойде време

за училище, всички ученици заминават и там живеят в общежитие. По-големите се грижат за по-малките. Момчетата перат и готвят, а момчетата се грижат за останалото. Не им е лесно, но въпреки това всички са добри ученици! Имаме и няколко отличници – с гордост рече мъжът.” „Изглежда, че учението е от голямо значение за вас?” – запита Коста, който още не можеше да се прости с изчезналата шевна машина. „Че за кого не е? – намеси се млад мъж на име Анагай, който се оказа, че следва педагогика в Алмати. – Няма дете на училищна възраст при нас, което да не ходи на училище. Народ без учение деградира и накрая изчезва – каза на добър руски той. – Не е лесно да се издържа ученик в днешно време – половината пари на родителите ни отиват за това, но за нас е много важно да имаме образование – от нас са излезли доста учени и издигнати хора. Имаме дори един доцент по физика в Москва. Скоро ще стане професор. Създал е апарат за генериране на нов вид енергия. Засега го пази в тайна, но на нас донесе едно апаратче, защото доскоро бяхме без електричество. А сега вижте! – посочи той с ръка над главата си и едва сега гостите видяха няколко електрически крушки, закачени по клоните на елите. – Кали – извика той на едно от стоящите наблизомомчета, – пусни електричеството!”

Красивата Кали, която беше намерила общ език (на английски) с Коста, прекъсна неохотно разговора си с напетия момък и влезе в една от шатрите. Не се чу нито припалване на двигател, нито какъвто и да е друг звук, а лампите светнаха и от едно радио, закачено на ствола на елата, зазвуча музика. („А ние се канехме да им подарим шевна машина да си кърпят дрехите!” – помисли си Коста.)

„Може ли да го видим този агрегат? – попита един от научните сътрудници. – Какъв източник на енергия използва? Петрол, водород, атом?” „И да го видите, и вие

като нас нищо няма да разберете – просто един метален куфар, който не се отваря, само с едно копче отгоре – за пускане и за спиране. Може и да не се спира – нашето момче, доцентът, каза, че енергията му е неизчерпаема, но ние за всеки случай го спираме. („Типичната за българина пестеливост и недоверчивост!“ – помисли си с удивление доцентът.) Не иска нито бензин, нито нафта, нито вода – продължи студентът-педагог. – Натискаш едно копче и толкова. Вече от година го ползваме и сме много доволни. Захранваме по една лампа, радиоапарат и телевизор във всяка шатра, но нашето момче обеща да ни направи нов, мощен агрегат. А също и малки моторчета за резачките ни, че бензинът доставяме от сто километра, а е и скъпичък.” „И защо не го патентова този апарат вашият човек? В тази енергийна криза какво чака?” „Страхува се – довери тихо младежът. – Как смятате, че ще реагира енергийната мафия? А петролните и ядрените монополи?”

„По принцип сме мюсюлмани – обясняваше вечерта край огъня старшият на лагера – якият Мугел. – Такава е била религията на дедите и прадедите ни. На нас през комунизма не ни даваха да се молим, а и от работа не ни оставаше много време за това. Знам, че вие в България повечето сте християни. Все едно – Бог е един – няма значение, че вие го наричате Христос, а ние – Мохамед. Както хлябът е един и същ, макар да го наричаме с различни думи. Важното е да се разбираме и да се уважаваме. Ето, вие сте тръгнали от хиляди километри, само за да видите как живеем, и как са живели дедите ни, а ние, ако е рекъл Аллах, някой ден може да дойдем да видим вашата страна и да се топнем в онова топло море, за което толкова сме чували.”

Следващия ден гостите посветиха на запознаване с бита на поселниците – те практикуваха древния начин на живот на своите предци в полеви условия при дългите

преходи от място на място в търсене на нови пасища или по време на война. Дървесекачите си имаха каменни къщи в селото, но там работа за всички нямаше. А тук, докато падне първият сняг, спечелваха достатъчно, за да изкарат зимата, а напролет – отново в гората с резачките. Двамина от мъжете, които в казармата са били снайперисти, през деня ловуваха и доставяха храна и кожи за селището. Жените отглеждаха картофи и зеленчуци до потока в долния край на поляната. Стадо коне и кози ги снабдяваха с мляко. Сами си приготвяха сирене, кефир и кумис. Децата беряха диви плодове и гъби в гората. Отглеждаха кокошки и гъски. Всеки работеше по нещо. Трудът беше въпрос на чест за всеки. От малки ги приучвали на това. Кражбата била нещо извънредно рядко.

На следващата сутрин учените си тръгнаха. Фотоапаратите щракаха последните си снимки, Коста и Кали се разделиха почти със сълзи, като си обещаха да се видят в „Слънчев бряг” през лятото. Видеокамерата записваше последните кадри от срещата с нашите сънародници и скоро поляната с шатрите остана далече зад гърба им. Копитата на планинското конче остро початкваша по пътеката, групата вървеше мълчаливо и всеки мислеше за новите си приятели. И за бъдещите си срещи с тях.

Когато след два дни се завърнаха в Тараз, в музея ги очакваше голяма изненада. За тях беше пристигнала пратка. Донесъл я бил преди час някакъв момък. Доцентът побърза да отвори пакета и оттам се подаде... шевната машина! На нея беше закачен плик.

„Драги приятели, извиняваме се за недоразумението, но един от нашите ловци намерил на пътеката тази стара шевна машина и поради глупост я взел, защото наоколо нямало никого. Когато ви видял в лагера се досетил, че е ваша, но го било срам да каже, за да не помислите, че я е откраднал. Веднага след вашето тръгване той си призна.

Затова го пратихме да ви я върне, тъй като вероятно ви е много необходима, щом сте я донесли чак дотук.

И накрая, като знак за извинение и заради доброто ни приятелство, ще споделя тайната на нашата машина за електричество. Тя черпи енергия от безкрайното излъчване на Природата – космическо лъчение, радио и електромагнитни вълни, но най-вече от излъчването на хората. Колкото хората са по-добри, толкова е по-силна енергията.

На добър път и довиждане! И носете много здраве на новата България. Тя е частица и от нас. Анагай.”

На дъното на плика имаше алено цветче от див мак. Не бе от Анагай и не беше за доцента. Коста го взе скришом и го скъта на тайно място.

В самолета доцент Тонев си мислеше: ако техният човек ни подари една такава машинка за ток, ще заработи ли тя и при нас? Ще стигне ли енергията на добрите хора в нашата България?

ПРОКОБА

Вървахме по ронлива пътечка край брега. В нозете ни се галеше морето.

Бързахме към старата рибарска хижа на отдавна запуснат далян. Стигнахме до нея морни и сгорещени и се вмъкнахме в прохладната ѝ пазва. Хиждата ни позна и ни среща като стари приятели. Пропусна ветреца през отворите на прозорците и той погали челата ни. Хвърлихме раниците и хукнахме към морето – петима приятели студенти. Сред нас и едно момиче.

Слязохме по стръмния склон и тичешком се хвърлихме във водата. Пръскахме се и се боричкахме като деца, кръсците ни кънтяха, отразени в отвесната скала на

заливчето, после, като се уморихме, изпълзахме на стоплените от слънцето скали и се проснахме зъзнещи върху черната им снага. След миг топлината проникна в телата ни и се отпуснахме безмълвни в тихо блаженство. Сякаш бяхме в рая.

Качихме се отново в хижата. Голямата стая бе празна и отворите на прозорците зееха като орбити на ослепен гигант. Вътре бе прашно, по пода се търкаляха безчет празни бутилки от ракия и евтино бренди. Опушена газена лампа, забравена от рибарите, висеше на варосаната някога стена.

Обзе ни необяснимо веселие: някой откри в килера бидонче с газ на дъното (с която вероятно рибарите са пълнели лампата си), друг пхна вътре парцал, а трети го запали. Аз хукнах, следван от момчетата, с горящия бидон навън и с дивашки кръсъци го захвърлихме в морето. Той се заклати унило върху сънените вълни, бълвайки саждив дим. Плъзна мазно петно, в което светлината се разтроши на разноцветни части.

Ние, четирите момчета, за да се покажем пред чернокосата Лейла, се опитвахме да улучим горящия бидон с прашните стъклени бутилки. Те цопваха лениво във водата, а мазното петно се гърчеше като живо.

(Дали след векове археолозите няма да нарекат нашето време „Епохата на бутилките“? Дали ще им се радват, както ние днес се дивим на амфорите? Съмнявам се! А дали няма да я нарекат „Епохата на нефта и на неразумните люде“?)

Една от бутилките не стигна водата и се разби в скалите на стотици изумрудени късчета. Лейла ни гледаше, облакътена в рамката на прозореца, и се смееше...

Тогава природата внезапно освирепя. Хлад повя откъм брега, небето притъмня. Морето се люшна уплаше-но и вълните тръгнаха обратно. Капки едро затропаха по земята. Замириса на мокра прах...

Затичахме към хижата. Гръм падна недалече. Погледнах уплашен към другите. Ахмед нервно пушеше цигара. Иван и Драго неспокойно надзъртаха през прозорците. Лейла бе седнала върху раницата, събрала длани, сякаш се молеше. Почувствахме се толкова малки...

Дъждът секна изведнъж, морето се укроти и тежката му въздишка се долавяше откъм скалите като дихание на великан. Слънцето се отърси изкърпано и се зае да изсуши природата.

Тогава стана чудо:
Времето сякаш спря.
Тишината беше умопомрачителна.
Морето притихна в очакване.
Слънцето застана неподвижно.
Обхвана ни странна еуфория.

Грабнах от ъгъла на стаята захвърлена от рибарите патерица и нащърбена керамична чинийка и закуцуках по стълбите като сакат просяк. Иван се качи на ниския прозорец и с отчаян крясък скочи навън. Драго надигаше празна бутилка от ракия, завързал през окото си пиратска превръзка. Ахмед стискаше в зъбите си очукана керамична луличка, мъчейки се да я запали. Лейла тичаше около нас и щракаше снимка след снимка, а ние не спирахме да се кикотим, изпаднали сякаш в транс.

После изведнъж отрезняхме. Стана ни тъжно, дори срамно. Какво бяхме сторили? Що за дивотия – да оскърбяваме морето и да се подиграваме с човешкото нещастие, което може да сполети всекиго! Кой да ни каже, че това е грях!

Спогледахме се умълчани и излязохме навън. Ветрецьт отново бе наченал да подухва, над нас се носеше крясъкът на гларусите, слънцето бе прескочило с педя надолу,

върнало се от безвремието и унило печеше, а на нас в душите ни бе чоглаво.

Ако не бяха снимките, можехме да помислим, че това не се бе случило.

Сега, четвърт век по-късно, скован от неясна болест седя в стаичката си и ги разглеждам. Ето Иван как скача от прозореца...

Иван, моят най-добър приятел, не е вече между нас. Стана голям учен, изнамери някакво съединение, което военните от неговата страна веднага иззеха, а лабораторията му засекретиха. Не издържа и се самоуби.

Ето го и Драго – стана инженер и почти загуби зрението си при пожар в някаква петролна рафинерия до Пловещ. Чух, че все по-често посягал към бутилката...

Ахмед беше лекар, но умираше от рак на белите дробове в една клиника край Истанбул.

В миг съзрях прокобата! Не можех да повярвам, че това е просто съвпадение! Какъв тайнствен прозорец във времето се беше открехнал тогава, та бяхме надзърнали в бъдещето? А мене? Мене какво ме чака, помислих настръхнал от ужас и грабнах снимките – нима това? Съдбата на сакат несретник? Господи, наистина ли така си решил!

Стоях дълго със снимката в ръка, вперил поглед в паяжината на тавана...

А Лейла? Тя единствена между нас не бе направила нищо, а само се смееше и снимаше... Лейла сигурно ще живее дълго, там, край планината Арарат, пишейки своите прекрасни книги. Ще живее дълго, безобразно дълго, за да види какво ще бъде след нас...

Вървят по тясната пътечка край брега скаути. Четири момчета и едно момиче. Събират празни пластмасови бутилки... В нозете им се гали морето.

КРИТЕРИЯТ

Имаме интерактивна лекция: „Как бихте постъпили, ако... Оцеляване в екстремни ситуации.” Седим петдесетина души в полутъмната амфитеатрална аудитория и слушаме, но лекторът не се вижда – само гласът му звучи отнякъде. Аз съм вдясно до пътеката. В залата влиза някакъв тип, облечен в черни дрехи, слабичък, чернокос, държи в ръцете си остра коса и гледа очаквателно към нас.

Отново се чува гласът на лектора: „Как бихте постъпили, ако маниак влезе в залата и започне с косата да сече хората наред?”

И онзи наистина замахва с косата и порязва по ръката един слушател на първите редици. Скачам и викам: „Какво правиш? Ще убиеш човека!” „Това е мисията ми – отвръща той. – Трябва да унищожа почти всички хора на Земята”. „Почти всички? А кои ще пощадиш?” – питам. „Онези, които вие смятате за луди. Истината е, че точно те са нормалните и трябва да живеят, а всички останали ще умрат.“ „В тази зала има ли човек, когото да пощадиш?” Той замръзва за миг, сякаш се ослушва. „Не, няма. Ние сме съвсем малко – един на хиляда души.” Мъжът замахва с косата и втори човек пада окървавен. Този тип е луд и наистина убива хората – това не е просто лекция за оцеляване! Всички в залата крещат ужасени, някои се втурват към вратите, но те се оказват заключени. Вкарали са ни в капан!

Тогава вдясно по пътеката виждам противопожарна ниша. Чупя стъклото, грабвам брадвата и се обръщам към онзи тип с косата, защото път назад няма. Той ми се усмихва зловещо и посяга да ме посече. Успявам да отбия удара с брадвата. После я вдигам, тя се движи много бавно, като на забавен кадър, и се насочва към главата му. Следва

удар, брадвата би трябвало да я разсече, но тя отскача и на главата му остава плитка некървяща резка, която разколебава нападателя. Вдигам отново брадвата, но мъжът отпуска косата и ме поглежда умолително. Обзема ме жал и свалям брадвата.

Сцената внезапно прекъсва, лампите светват и чувам гласа на лектора: – „Щяхте да убиете човека, за да се спасите? С какво сте по-добър от него” „По добър ли? – питам. – Защо трябва да съм по-добър? Спасявам живота си.” „Но той пък иска да спаси лудите, защото според него те са нормалните хора на планетата. За себе си той е прав.” „За себе си може би, но за мене – не. Болшинството решава кои са луди и кои – не.” „Ами ако лудите на земята бяха повече от нормалните?” – пита гласът. Мълча.

„Представете си друга ситуация – продължава лекторът: – Умирате от глад някъде на пусто място и тогава се появява животно, с което можете да се нахраните. Кое бихте предпочели да бъде то?” „Заек” – отвърщам без колебание. „А защо не куче? Кучетата били много вкусни, твърдят азиатците.” „Не, не искам куче, защото кучето е интелигентно, а заекът – не.” „Това значи ли, че всички тревопасни са неинтелигентни, а месоядните – умни?” „Замислям се. „Така е май. С изключение на коня... и слона.” „Значи при никакви обстоятелства не бихте убили куче, дори и да умирате от глад?” „Зависи – отвърщам, – ако кучето ме нападне и иска да ме убие, вероятно ще го направя, но ако е приятелски настроено, едва ли, още повече, ако ми е стар приятел.” „Значи вие считате интелигентността за критерий. Защо тогава искахте да убиете човека?” „Защото ме нападна. Човекът е най-опасното животно. Критерий е не интелигентността, а дружелюбността, приятелството. Понякога животното е по-добър приятел от човека.”

В този миг се озовавам в есенна гора с нападала шума по земята и виждам на метър от мен малко, странно животно, подобно на костенурка, състоящо се само от глава и око. Окоето му е голямо, красиво и има изписана дебела червена вежда. Прилича на нелепа играчка, но е живо. Започва да се кикоти с тънко гласче и да примигва игриво с окоето си. Макар да ми прилича на неземно създание, не се плаша, а го гледам с интерес. Вероятно, за да ми покаже дружелюбието си, то започва да се търкаля по гръб и постепенно се превръща в... кукла. Съвсем гола кукла, като новородено! То е безполово, защото между краката си няма нищо. Щом успява да ме разсмее, то отново се превръща в костенурка или по-точно в голяма калинка с око.

Решавам да го погяля по корубата. Животното изведнъж подскача и ми захапва пръста. Докато стоя смаян, то започва бавно да го поглъща и вече достига дланта ми. Измъквам потресен пръста си и без колебание смачквам с крак животното. Не изпитвам жал, а отвращение.

„Значи не дружелюбието и приятелството е критерият за толерантност?” – чувам отново гласа на лектора. „Това зверче беше много коварно – обяснявам. – Уж се държеше приятелски, а щом докопа пръста ми...” „Е, тогава? Какъв е критерият дали да убиеш едно същество, или не?”

Замислям се. „Май че агресивността – отвръщам. – Напада ли те, нападни и ти. Убий го, ако трябва!”

Озовавам се в двора на пристанището, където работих като лекар преди време. Както вървя из района, не щеш ли, виждам на земята... златно синджирче. След няколко крачки... златно украшение! Докато вървя към здравната служба, намирам половин джоб златни неща. Връщам се в кабинета си, и ми се обаждат, че някаква началничка ще ми идва на проверка. Началничката е млада жена и не е грозна. Вижда оставените златни украшения на бюрото и иска да ги има. Подарявам ѝ едно, но другите, казвам, ще трябва да

предам в музея на пристанището. Обяснявам ѝ къде съм ги намерил и тя иска да видим дали няма още. Отиваме, обикаляме дълго, но нищо не намираме. Влизаме с колежката в кабинета ми и сме толкова уморени от обикалянето, че полягаме на леглото и се завиваме с едно войнишко одеало.

Неусетно съм заспал, когато усещам, че на стола до леглото има някой. Отварям едва-едва клепачи и виждам уредника на музея. До него са седнали на столове двама униформени милиционери или военни с очила и строги физиономии. Единият вади тефтер и се кани да пише нещо. Затварям отново очи и се правя на заспал. Златните неща съм скрил на сигурно място – на дъното на кошчето за отпадъци (кърпави марли и бинтове) и едва ли ще им дойде на ум да търсят там. Никой не знае къде са... освен колежката. Тя обаче спи до мене, покрита през глава с одеалото, а те не знаят, че е тук.

Както съм затворил очи, усещам нещо хладно по лицето си и се надигам. Виждам едно златно синджирче, което уредникът на музея плъзга по бузата ми. „Откъде взе туй нещо?” – пита той ехидно и аз изведнъж схващам, че кроткият и незабележим музеен уредник всъщност е... ченге. „Не знам – отвръщам, – за пръв път го виждам.” Тогава той вади второ украшение и го показва пред очите ми – и това ли не си виждал, и това, и това? Двамата униформени ме гледат намръщено през очилата си. Нищо добро не ме очаква. Как ли са разбрали и как са открили украшенията? Никаква представа нямам, но все пак как ще докажат, че аз съм ги скрил в кошчето?

Тогава усещам под одеялото движение – колежката до мене се събужда. „Ще я усетят!” – минава ми през ума, защото те и не подозират, че под одеалото до мен има жена.

Уредникът накланя глава към мене и започва да ме увещава с гласа на лектора: „Виж какво, ще си замълчим и

ще се направим, че нищо не сме видели срещу едно условие”. Какво условие, питам с надежда, защото разбирам, че яко съм загазил. „Да ни сътрудничиш.” „Да стана доносник!” Това винаги ми се е струвало много гадно, ето защо отказвам. „Не можете да докажете, че аз съм ги намерил тези неща – не сте ги открили в джоба ми.” Те се смълчават. Тогава уредникът вади ново украшение и го разклаща пред очите ми. „И това ли не ти е известно?” Изтръпвам, защото то е онова, което бях подарил на колежката. Как са го открили? Мълча и напрегнато мисля какво да отговоря. Мисля си, на колко ще ме осъдят за това, че съм намерил златни предмети и не съм ги предал на властите? Сигурно на няколко години. Е, още съм млад, ще ги излежа... „Не искам да ви сътруднича! – отвръщам твърдо. – Осъдете ме, ще си излежа наказанието и пак ще изляза. Но не искам да ви сътруднича.”

Тогава колежката до мен се надига изпод одеалото и съвсем не изглежда изненадана, нито пък чувства неудобство, защото се усмихва някак злорадо и показва в шепата останалите златни неща, които бях скрил. В миг проумявам, че цялата работа е била скроена, и че златните предмети са били умишлено подхвърлени отвън.

Мълча и се чудя какво да правя. Да скоча от леглото и да хукна да бягам? Ще ме застрелят още в стаята – и двамата униформени са въоръжени. Особено съм поразен от двойственото поведение на колежката, която ме гледа, както котката – мишка. Внезапно се сещам се, че всичко това е само лекция, макар и интерактивна, хващам „колежката” за шията и започвам да я душа. „Недей, какво правиш!” – викат ми и ме дърпат за ръцете. „Коварството и подлостта – крещя – е критерият, който търсим! Предателството и продажността!...”

В този миг светлината в залата светва. Оглеждам се. Всички спят.

КЛИСАРЯТ

Клисарят не мигна цяла нощ. Един след друг хидропланите прелитаха с грохот над градчето и кацаха в залива. Но не за това не можеше да заспи старецът. Безсънието го мъчеше от няколко години. Стар бе той, много стар – най-възрастния човек в градчето. Призори, щом врабчетата зачуруликаха, той обикновено заспиваше за час-два, но тази сутрин не можа.

Току задряма, и го събуди тиха глъчка. Старецът се послуша. Войниците са дошли вече в селото – чу руски говор. Понечи да стане, но се отказа – бе още тъмно. Легна отново на твърдия одър, зави се до уши и се помъчи да си спомни как изглеждаха тогава руските войници – преди много, много години – когато беше още юноша...

Сепна го крякането на кокошките. Старецът напрегна слух, защото вече недочуваше. Крякаха тревожно. „Сигурно пак порът се е появил” – помисли си той, надигна се болезнено от леглото, нахлузи на босо галошите, наметна антерийката си и се затътри през двора. Развиделяваше се.

Отдалече забеляза да се белее перушина. Сви го тревога. Забърза към кокошарника в дъното на църковния двор. С треперещи ръце отвори вратичката, наведе се и надзърна. Нямаше я Бялка.

Старецът се натъжи. Бялата му снасяше всяка сутрин по едно яйце. Беше му като щерка. Не че не обичаше другите кокошки, но тази му бе любимка. Изправи се, защото усети, че от студа в гърдите му нещо взе да го стяга. После бавно тръгна обратно към къщичката си.

По едно време зачу говор от двора на хана. Руснаците! Прищя му се да ги зърне поне за миг. Старецът нагази в избуялия до гърди див роман и надзърна през каменния дувар.

В двора на хана гореше малък огън, над него, закачено на тринога висеше войнишко котле, а четирима войника се суетяха наоколо. Единият скубеше бялата кокошка и хвърляше перушината в огъня. В утринта се понесе мирис на изгоряло...

„Гладни са момчетата – рече си старецът, – нека си похапнат! Ама как можа баш Бялка да се случи. Нищо, хаир да им е... Сигурно са помислили, че като са в двора на църквата, кокошките са попови, инак нямаше да посегнат...” – И тръгна бавно към къщичката си, долепена зад църквата.

Легна, както си беше наметнат с антерийката, само изу галошите. Покри се отново с протритото домашно одеало и се заслуша в идващото утро.

Не така си представяше той посрещането на руските войници. Мислеше, че ще се появят посред бял ден и че цялото градче ще излезе да ги посрещне с цветя, песни, хляб и сол, както едно време посрещнаха братушките. А то се случи да пристигнат през нощта. Нищо, що е време, пред нас е... И старецът задряма късна трескава дрямка.

Вече бе светло, когато по каменните плочи на църковния двор затропаха ботуши и клисарят стана да види кой е. Беше даскалът и един руски офицер. Попитаха ще има ли място в къщичката му да настанят няколко войника за нощувка. Старецът с радост се съгласи.

– Дай първо да те прегърна, синко! – обърна се той с треперещ глас към руснака. – Как няма да подслоня момчетата, иска ли питане?... Аз преди шейсет и шест години дедите ви съм посрещал! Генерала ви за пеша на мундира съм държал!...

Офицерът се подсмихна под мустак, после хвърли оглеждащ поглед към църковния двор, зърна перушината на бялата до кокошарника и тръгна натам. После вдигна нос и задуши въздуха. Усети дима, идващ откъм двора на хана, и нагази в буренака. Надзърна над дуvara и бързо се върна

назад, мърморейки под нос. Даскалът, който му бе преводач, подтичваше след него.

Мина, не мина време и отвън избръмча кола. От нея изскочи чернокос офицер с орлов нос. Старецът чу откъм двора на хана да се носят команди, тропот на ботуши, после гълчава, и отиде да види какво става.

Когато клисарят влезе в двора, вече се бе насъбрал народ. Взоводът бе строен, а пред всички стояха четиримата войника с наведени глави. До тях офицерът с орловия нос говореше нещо строго и накрая завърши:

– За нарушение на заповедта и за посягане на чужда собственост военнополовият съд ви осъжда на смърт чрез разстрел. Присъдата да се изпълни незабавно.

Народът се люшна и сподавен вопъл се разнесе...

– Даскале, вярно ли чух? – дърпаше го старецът за ръкава.

– Вярно е дядо – отвърна момъкът стъписан. – Не мога да повярвам...

Тогава клисарят скокна. Разбута навалицата с кокаливите си лакти и застана пред офицера.

– Слушаш ли се какво приказваш бе, момче? Толкова ли евтин е животът на хората? Една кокошка ли струва?

– Отдръпни се, папаша – рече кротко офицерът. – В армията е нужна дисциплина. Ние не сме кокошкари, а съветска армия!

– Никакъв папаша не съм ти аз на тебе! И ако искаш да знаеш, аз сам им дадох кокошката! Мене защо не попитахте?

– Не трябва, старче, те си признах. Омръзнала им войнишката каша, кокошчица варена им се прияло.

Четиримата войника вече бяха съблекли рубашките си и двамина сваляха нашивките от раменете им.

Клисарят се разтрепери. Той изтича пред четиримата войника, разпери ръце, сякаш да ги предпази, и извика с немощен глас:

– Не ги давам! Аз преди години дедите им съм посрещал! Как ще проливате своя кръв?

– Какво говори той? – попита раздразнен офицерът. Даскалът се приведе към него и преведе. – Отведете стареца настрани! – заповяда офицерът.

Клисарят не позволи да го отведат, а сам затича, като се препъваше с халтавите си галоши.

Неколцина войници бавно поведоха четиримата към дуvara на хана.

Те застанаха един до друг с вързани отзад ръце, свели поглед. Хората наоколо гледаха диво, спотаили дъх. Жени подсмърчаха и бършеха сълзи със забрадките.

Взводът се строи пред осъдените.

– Имате ли последно желание? – попита офицерът и черните му склучени вежди се събраха в права линия.

Единият от войниците повдигна глава и неуверено промълви:

– Ако е възможно... не казвайте на близките ни за какво...

– Ще видим! – тръсна черен перчем офицерът и кимна към командира на взвода. Той унило изкомандва за стрелба. Затворите на пушките изшракаха.

Настана тишина. Дете в навалицата заплака.

В този миг откъм камбанарията се чу глух звън и всички обърнаха глави натам. В отвора ѝ, държейки се само за ръба на камбаната стоеше изправен клисарят. Под нозете му Христос гледаше строго от иконата.

– Стойте! – извика старецът. Гласът му – задъхан и треперещ – в настъпилата тишина прокънтя като от амвон. – Ако заповяда да стрелят, ще скоча!

Множеството ахна.

– Какво говори той? – попита офицерът. Учителят преведе.

– Този старец е луд! Свалете го оттам! – извика раздразнен той.

Двама войника се затичаха, но гласът на стареца отново ги спря.

– Стойте! Ако направите още една крачка, и ще се хвърля!

Гласът му вече не трепереше. Той се олюля, камбаната глухо простена и тълпата изтръпна. Войниците не смееха да мръднат и гледаха с тревога офицера.

Този път той разбра и без помощта на даскала. Стисна устни и закрачи нервно напред-назад, хвърляйки гневни погледи към камбанарията. После изведнъж скочи в колата и извика към взводния:

– Остави! И избърмча с газката сред облак прах. Войниците бавно отпуснаха пушки.

Едва когато прахът се разнесе, народът разбра какво се бе случило и се втурна към четиримата осъдени, които се споглеждаха невярващи. Запрегръщаха ги, зацелуваха ги, вдигнаха ги на ръце, сякаш бяха герои, и накрая цялото множество от народ и войници се смеси като два мравуняка.

Старецът стоеше на камбанарията неподвижен и величав.

В нозете му Христос гледаше от иконата безмълвен.

1967 г., София.

ЦЕНАТА НА МИГА

Той бе яко момче, балканджийче, и дорде не дойде време за казармата, не знаеше що е туй градски живот. Два или три пъти като малък бе ходил с чичо си до града и се връщаше оттам объркан – не можеше да разбере защо толкова много народ се бе нагъчкал в тези сиви къщи и от сутрин до вечер се шураше из каменните му улици.

Най си му бе хубаво горе в планината. Не можеше да си представи, че има нещо по-хубаво от цветналата се поляна напролет или от ромолящия ручей лете. А като заблее стадото, като звъннат онези звънци, е-ех!...

Едва изтрая двете години в казармата. Случи на добър командир. Той, като разбра, че досега само овце бе пасъл, му повери малкото стопанство на поделението. Ела да видиш тогава, какво се казва стопанство! Дойдеха ли началници на проверка, все там ги водеха. Вчера при уволнението му дадоха медал за добра служба.

Сега вървеше с раница през рамо по улиците на големия град и чакаше да дойде време за автобуса. Нямахше търпение да се върне в село. Мислеше си, че животът му едва тогава щеше да започне отново. Носеше в раницата сухоежбина и се чудеше къде да седне да похапне – все къщи, блокове, улици... По едно време се озова до една градинка – окосена, подредена, гледана... Трепна му сърцето, сякаш стара дружка бе съзрял – напомни му ливадите край село. Нагази с премаляло сърце в зелената трева, прескочи леха теменужки и се заоглежда за сенчица да поседне.

По едно време чу някой да вика и се обърна. Възрастен човек тичаше по алеята и викаше.

– На мене ли викаш, чичо?

– Да се махаш оттам, вагабонтин такъв! Това е градинка, а не поляна! Махай се, докато не съм те забъхтал! – вика мъжът и размахва дебел бастун, но не нагазва в тревата.

Стори му се шега тази работа на нашето момче и като се усмихна под мустак, махна с ръка и седна под едно храстче. Тъкмо захвана да развързва раницата и нещо се стрелна във въздуха. Докато разбере, тежкия бастун се тресна до него и като се преметна, го перна по гърба – не силно, но колкото да го заболи.

– Бре, главо изкуфяла! Ти по мене ли хвърляш? – викна момчето и запрати бастуна обратно.

Как се извъртя, пустият му бастун, като литна, та право връз мъжа. Издрънка на твърдо, човекът подви крака и се строполи.

– Ха сега, де! – извика уплашен момъкът и затича към него. Мъжът бе подбелил очи и приритваше.

Развика се момчето, насъбраха се хора. Добре че болницата се случи наблизо, та го закараха веднага. Нашето момче – все подире и на всички разказва какво се бе случило.

– Значи, хвърли бастуна и го удари? – питаше после следователят.

– Хвърлих не да го ударя – исках само да спре да гълчи... – обясняваше момъкът.

Пред съда каза същото. На делото родителите му седяха най-отпред и подсмърчаха, свели глави – жал им беше, че не успяха да се порадват на момчето си след казармата, а им тежеше и това, че бе посегнало на възрастен човек.

И тъй като старецът лежеше парализиран, дадоха му две години присъда, отделно от парите, дето да плати. Напразно адвокатът наблягаше на възрастта на пострадалия, когато кръвоизлив в мозъка може да се получи от какво ли

не, както и на чистосърдечните признания на момчето. Присъдата бе потвърдена и влезе, както се казва, в сила.

Затворът му се видя пак казарма, но много по-строга. Тежеше му, но слушаше и изпълняваше всичко. Като мина първата година, началникът го извика и му каза:

– Доволни сме от тебе, младеж, добре работиш! Ще те предложим за предсрочно освобождаване след няколко месеца.

Ех, как му заигра сърцето тогава! Той бе забравил вече какво е това свободата!

Няколко дни преди да го пуснат, поискаха хора за аварийна работа в големия завод край града. Наводнение бе затлачило някакви тръби.

Три дни работиха яко. Широките почти човешки бой тръби бяха пълни с кал и тиня и те едва-едва напредваха под светлината на подвижни лампи.

По едно време момъкът така се унесе, че не разбра кога другите момчета излязоха за обяд. Разчистваше с лопатата и си мислеше за деня, когато щяха да го пуснат. Дали щеше да е слънчев като днешния навън?

Както копаяше замислен в полумрака, нещо светна пред него. Спря заслепен и като посвикна, разбра с почуда, че това бе денят!

Той се задъха от радост и удвои усилията си. Скоро малкото петънце светлина нарасна и пред него блесна небе и зелена, тучна ливада, обляна от слънцето, с малко езерце сред нея. Подаде глава навън и се огледа. Заводът бе далече назад. Наоколо нямаше жива душа и бе толкова тихо, че чуваше жуженето на пчелите по цветчетата.

Стъпи полека на тревата и се усмихна невярващ, сякаш бе попаднал в рая! Тревата изскриптя под краката му и замириса на зелено... Постоя един миг в захлас, чакайки нещо да се случи, но нищо не се случваше.

Тогава отново се видя малко момче, там, горе в планината, сред поляните; стори му се, че онези години в казармата и в затвора никога на са били и като вдъхна дълбоко сладостния въздух, тръгна бавно напред без да се обръща.

След час бе горе в планината. Сам не разбра как се оправи между хълмовете, но скоро усети, че върви по познати пътеки. В селото пристигна по тъмно. Слушаше замаян познатите звуци, дишаше свежия селски въздух с миризма на дим и оборски тор и му се щеше да се провикне от радост.

Родителите му го очакваха, но не днес и не в тези дрехи... Когато разбра, какво бе сторил, вече беше късно.

Към полунощ тръгна за кошарите. Спа в сеното под навеса, сутринта пи до премала прясно мляко от бакърчето, помогна да изкарат овцете и зачака.

Мъглата още не се бе вдигнала, когато дойдоха за него. Тръгна спокойно и безропотно, сякаш бе знаел всичко отпреди – още от мига в който стъпи на зелената морава и видя през себе си простора, облян от слънце, чист като пролет...

1985 г., Бургас

СЕВДА

На Николай Хайтов

От село съм и не го крия. Ако има нещо, дето искам да скрия, то е кивата ми нога, ала такова нещо скрива ли се?

Като малък много съм боледувал. Гладни години били, следвоенни, и от недояждане ли, от що ли, хванал ме рахит,

а сетне и паралич и така останах слаботелесен, че отгоре на това и накуцвам с единия крак.

Дали защото не можех да играя с децата, но училището ми вървеше. По-късно учителят склони нашите да ме пратят да уча в търговското училище за счетоводител – да ми е седнала работата, че с този крак какво можех да работя?

В училище гражданчетата ми се присмиваха, дето до края все си изпусках по някоя нашенска дума, ала мен от това не ме беше срам. От хубавата дума човек не бива да се срамува, ако и да е селска! Как да не я кажеш, като градска, дето да я замени, няма? А пък тя, като звънне сякаш е звънче и прилегне като камък в дувар!

От друго ме бе срам мене, но горд бях, на себе си дори не го признавах. Когато поотраснахме и стигнахме в последните класове, момчетата и момичетата взеха да се задирят, а аз хем кураж нямам, хем никоя не ме поглежда. Коя ще ме погледне мене, такъв слабичък, че и куц отгоре на това!

Завърших търговското училище с отличие – медал даже ми дадоха. И понеже не ме взеха войник, започнах работа в общинското управление на градчето, към което се водеше и нашето село.

В една голяма канцелария бяхме трима – аз и още две жени, чиновнички на майчина възраст. Добри жени се случиха, приеха ме като свое дете, помогнаха ми да поема работата. И нали бях със счетоводителско образование, а и работата си гледах съвестно, скоро ме направиха началник. На тия две жени началник станах. От това не взех да се надигам, но и те ме уважаваха и работата вървеше.

Така изминаха година ли, две ли... От работата се качвах на моторетката, та в село... Има-няма десетина километра. А там, да речеш, че в кръчмата ще ида – не. Я с книга някоя ще се захвана, я край реката за риба ще хвърля...

Мама взе де се притеснява, че вече наближавах двайсет и пет, а все сам ходя и почна за женитба да ми подхвърля. Аз, казвам ѝ, мале, ерген ще си остана. Мене, викам, жените не ме интересуват. Ще трябва да свикнеш с това положение и за женитба да не ми хортуваш... Нищо не отвърща, горката, само заситня към сайванта, подвила крайчеца на забрадката си към очите. Милата ми майчица! Сигурно повече от мене се измъчва, дето съм такъв недъгав, та не смея жена да си потърся. А и на нея сигур ѝ се ще млада снаха да шета къщи, внуче да дундулка...

Един ден влиза в канцеларията председателят и води със себе си едно моме. Туй е, вика, новата ни касиерка. Имайте я като своя, помагайте ѝ, докато свикне!

Това рече и я остави. А тя, ще помислите, че се засрами или наведе глава? Не, като се усмихна, че като заприказва!... Здравейте, рече, Севда се казвам. Двете ми подчинени я гледаха като прехласнати. А аз? Какво да кажа? Щом я видях и нещо ме пресече под лъжичката. Бре, че момиче! Да речеш, че е много хубаво – не е! Ама е кипро, а туй от хубост е по-хубаво! В града на това „чар“ му казват, ама къде по-хубава е нашата си думичка! Като се засмее, като заприказва, сякаш птичка чурулика, а в същото време и работата си гледа.

Оживя нашата канцелария! Като че тясна стана! Гледам и жените се посъживиха, сякаш се подмладиха и работата им заспори.

А на мене не ми се връща в къщи... Сутрин пръв на работа идвам, последен си отивам, и когато Севда е в стаята, сякаш само тогава живея. Таквоя чудо не ми се беше случвало! Изглежда, влюбил се бях! Но смея ли да кажа? Мъж като мене за нея ли е?

Така вървя месец-два. Аз се правех на строг пред нея – зер, началник съм ѝ, пък и не биваше да се досети, че ми е легнала на сърцето. Тя не се сърдеше, напротив, все се

усмихва и чурулика: „Другарю началник, това, другарю началник, онова...”

Ама че беля! Защо ли ни го докараха това моме тука, че ми разбуди съня, и колкото си бях кльощав, още повече залинях. А като си помислех, че можеше и да я няма, страшно ми ставаше! Светът опустяваше! За какво ли тогава човек да живее?

Научиха за новата касиерка ергенчетата и взеха да се навъртат насам. Преди в нашата канцелария с топ не можеш ги докара, а сега по всяко време все някой ще дойде. Уж по работа идват, а очите им – все в Севда! А тя, как ги отправяше, така и не разбрах. Нито им казваше нещо напреки, нито нищо, ала всеки разбираше, че не е момиче за него и си подвиваше опашката. Разбираха, че макар и весела и сладкодумна, не е лесна и мераците им секваха. Аз от туй още повече взех да я харесвам, но как да ѝ кажа! Другите момчета като не иска, че мен ли?...

По едно време дочух, че тръгнала с учителя по физкултура. Като научих това, сякаш с нож ме намушиха! Гледай ти, какви мъже харесвала! Левент бе даскалът, знаех го – една ли, две ли моми по него вехнеха... Къде можех аз с него да се мера!

Гледах скришом Севда (нейното бюро бе срещу моето) и си мислех: „Севде, лястовичке, вярно ли е, или не е вярно? Не си ли чула, Севде, че той едно момиче дълго не задържа?”

Изглежда, вярно беше, защото тя, като свърши със сметките, като подпре брадичка с юмруче и като се загледа напред, ще речеш, че в мене гледа, ала не ме вижда. Гледа, гледа, па току се усмихне на нещо свое си... спомня си нещо хубаво сигурно. А на мене сърцето ми се късаше, като си помислех, какво ще да е туй хубавото. Хем ми беше тежко, а като я гледах колко е щастлива, радвах ѝ се. То е ясно, че мене няма да ме вземе, ами поне да си намери хубаво и

добро момче. Колкото до хубост, хубав бе, негодникът, но нали го знаех, че е несериозен! Ама как да ѝ го кажа? Ще си рече, че ревнувам, а мене най-много от това ме беше страх – да не разбере, че я харесвам.

Така минаха няколко месеца и аз взех да си прихващам – какво пък, не бе тя за моята уста лъжица... Хем си го казвам, хем чувствам, че сърцето ми не го възприема. Все гледам към Севда и ме е страх, че нещо лошо ще се случи.

Види се, не са били напразни страховете ми, защото гледам я една сутрин – помръкнала... Уж се смее и е весела, но нито смехът ѝ е като предишния, нито приказката.

„Какво ти е, колежке? – питам я уж служебно, а ми иде да я прегърна, да я помилвам по косата...– Болничка ли си, що ли?“

А тя, като ме погледна жално-жално, че като се захлупи на бюрото, че като захълца, като заплака, не можем да я спрем! Бре, беля си хванах! Що ми трябваше да питам?

Даскалчето (то беше софиянче) свършвало му разпределението и щяло да се връща в столицата, а за Севда и дума не отваряло, пък уж си били говорили, че ще се женят, обясниха ми на ухо колежките.

Банална история. Такива вече и по филмите не ги дават. Банална, ама истинска! Ей го, хълца момичето, дъх не може да си поеме.

Гледам по едно време, една от колежките излиза и аз я наблюдавам през гишето. Говори по телефона на секретарката на кмета. Говори някому и се кара. С даскала сигурно приказва, ама защо ли? Каква файда от такава любов?

Мина, не мина половин час, гледам, върви даскалът забързан по улицата, ядосан ми се видя, а си мисля: Ами ако е решил със себе си да я води?

Сложно нещо е това, човекът! От една страна ми се ще да се оправи работата, а от друга – иска ми се Севда да остане тука, ако не за друго, то поне да си я гледам.

Влиза той в канцеларията, нервиран до немай-къде и още от вратата започва: Ти ма – вика, – да ме излагаш така пред колегите! Да караш колежките си по телефона да ми се молят!...

Севда седи разтреперана – тя нищо не подозира.

„Аз – става колежката, – се обадох по телефона. Никой не ме е карал...”

„На мене тия не ги разправяйте!” – пени се она и продължава да сипе какви ли не думи, от обидни, по-обидни.

Севда го гледа безмълвна и дума не може да каже – толкова бе стъписана...

Аз съм кротък по природа. Сигурно недъгът ме е направил такъв, ала тогава не издържах. Усетих как гневът ми се надигна и спря в гърлото. Не помня какво съм грабнал, но се осъзнах опрял гърди в неговите. Ако ще се мре, сега ще е, рекох си и усещам, че хич не ме е страх.

„Слушай бе, келеш с келеша! – викам и ченето ми трепери от яд. – На кого говориш тия думи бе, тъпанар с тъпанара! Ти това момиче не го заслужаваш – на малкия ѝ пръст даже не мож се намаза!... Какво си мислиш, че като си спортист и софиянец всичко ти е позволено ли бе, говедо шопско!”

Онзи ме гледа слисан, но се осефери:

„Ти си гледай работата – казва, – какво се месиш? Или и ти любовник се пишеш?”

Това, последното, не биваше да го казва. Това, последното, накара в мене да кипне дядо Колювата кръв, а той е бил хайдутин едно време. Че като го хванах онзи за яката, че като регнах, та чак сам се уплаших:

„Марш навън! – викам и намирам връз него. – Навън, че те убих! И да не си се мърнал повече в града, инак жив те изкормвам, ясно ли е?“

Изглежда страшно съм изглеждал, защото онзи пребледня и заотстъпва:

„Луди! Всички тука сте луди! – промълви и затрополи надолу по стълбите.

Стоях наред стаята с онуй нещо в ръката, а като погледнах – то било лопатката на печката. Краката ми трепереха. Никой не смееше да продума – толкоз бяха изумени.

По едно време погледнах към Севда. Тя, щом срещна погледа ми, сякаш се събуди. Скокна към мене, ала вместо да ми благодари, занарежда:

„Тебе кой те е молил? Знаеш ли какво направи? Животът ми провали!“

Вика и удря с юмручета по гърдите ми. А аз след всеки удар се люшкам като пиян. Удряй, викам си, удряй! Заслужил съм си го! И не смея в очите да я погледна. По едно време си грабна палтото и хукна.

Повече не я видяхме. Казват, че заминала след него в София, а там какво се бе случило, не знам. Не искам да знам!

Останахме пак тримата. Колчем вдигнех глава, пред очите ми бе празното ѝ бюро и нещо проплакваше в мене: „Севде, Севде, лястовичке!...Защо се остави да те превърнат в кокошка? В най-обикновена кокошка, дето се шура по дворовете!...“

Тъй си казвам, а сърцето ми не го приема, сякаш е отделно от мене и свой си живот живее...

1983 г., Бургас.

КИНО

Обичам киното. От малък се влюбих в него и през целия ми, засега двацет и пет годишен живот, за мен е било една от най-големите магии на света, ако не и най-голямата. По едно време даже смятах да уча за режисьор, но като си видях дипломата, се отказах от тази идея. Останах си с техническото образование и да си кажа право, не съжалявам.

Но ставаше дума за киното. По това време работех като техник по поддръжката в онзи, новия хотел с големия плувен басейн отзад. Вика ме един ден шефът и казва: „Дошли са едни германци да снимат някакъв филм на басейна. Ще го пълнят ли, ще го празнят ли, не знам. Плащат си всичко, но искат наш човек да имат на разположение. Та да идеш да се представиш на уредника, той е българин.”

Отивам аз при него, представям му се, а той ми дава ключа на една стая и казва да стоя там, докато не ме повикат за нещо. Щом така искат, така да бъде! Сядам в шезлонга на терасата и наблюдавам какво става край басейна. А те разтовариха разни кинокамери, прожектори, а аз, нали си падам по киното, седя и зяпам. Сега поне ще видя как се прави кино.

Снимаха някаква германско-българска продукция. А германчето, дето играе главната роля – страхотен сладур! И другите мадами не бяха за изхвърляне, но това бе една класа отгоре. Гледам го и не мога да му се нарадвам – голяма работа!

Снимаха се по бански – някаква сцена край басейна, уж някъде в Близкия изток. Две наши момчета играят ролята на плейбои и току се усукват около нея: „Хабаля-

хубаля”, плямпат уж на арабски, а германчето, като пуснало една усмивка, чак да ти прималее!

Опитах се да сляза долу, за да я видя по-отблизо, но уредникът ме изгони – трябвало да си стоя на мястото... Все пак успях да ѝ хвърля едно око – страхотно мадамче!

На другия ден си донесох бинокъла – имам един, дето увеличава милион пъти. Цъфнах на балкона по бански, изтегнах се в шезлонга и не свалих от очите си Цайса.

Работата ми хареса – от една страна, получавам си заплатата, от друга – гледам сеир, от трета – правя си плаж. А и уредникът обеща да пусне допълнително някоя кинта: Ще има „гювеч”, каза, ако нямаме проблеми.

Като гледах през бинокъла, ми се струваше, че съм на метър от германката – виждах дори капчиците вода по кожата ѝ. А тя, кожата ѝ, гладка, златиста от слънцето, русата ѝ коса пусната до гърдите, изобщо да не ти разправам! Голяма работа!

Влюбих се тайно и разбира се безнадеждно, защото какъв шанс имам аз при една актриса, че и германка при това?

Седях си на терасата и наблюдавах снимките два-три дни. Никой за нищо не ме потърси. Помислих, че са ме забравили и взех, че се обадох на уредника, че току виж, пропуснали ме и за „гювеча”... Завъртях се след работа в групата на кинаджиите, но тъй като слабо шпрыхем немския (колко мога да науча в техникума?), успях само да схвана, че ще ходят вечерта в бара.

Издънких се аз в новото си дънки („дънки” е в единствено число, да знаете това!), сложих няколко десетака в джоба и рано-рано се инсталирах в бара. По едно време немците пристигнаха, но нея я няма... Някъде след полунощ, когато всички бяхме вече добре накълвани, един от тях ме позна и ме покани на масата им. Добре че знаеше малко руски, та се разбрахме. Метнах го, че съм технически

сътрудник на продукцията и той взе да ми вика „колега”, защото и той бил по тази част.

Хубаво, но на мен ума ми е все в оная, артистката. Къде е, питам го онази шьойне медхен с русите коси. А, Лоте ли, казва, тя си остана в стаята, защото утре има трудни снимки – съсредоточава се. И нали разбирам малко от кино, оцених нуждата от подобни жертви и повече не попитах. Колегата обаче ме погледна подозрително и попита шеговито дали нямаме нещо с нея. „Де да имахме!” – отвърнах.

На другия ден отново се инсталирах на терасата с бинокъла в ръка. Пристигна групата и започнаха да се готвят за снимки. Сцената бе твърде проста: излиза онова сладурче от басейна, а един от онези плейбои я пресреща точно до стълбичката. Какво не им харесваше, не знам, но цял ден репетираха тази сцена, сякаш кой знае колко беше важна. Ама как ще им хареса, като нашите взели за ролята на плейбоите двама дръвника, сигурно спасители на плажа, дето и хабер си нямат от кино!

По едно време (беше по обед), уредникът разгони всички от площадката – останаха само немският и нашият режисьор, операторът и още един-двама. Плейбойът (аз все така го наричам, защото ме е яд на него, а и май че му завиждам) стои под навеса по бански и чака. Скача моята мадама в басейна, след малко чувам „камера” и излиза онова рибе от водата ... голичко!

Щях да падна от терасата. Въртя лупите на бинокъла, фокусирам го – няма лъжа, няма измама – онова мадамче наистина бе съвсем голо! Няма да повярваш каква красота! Човек може инфаркт да получи от такава гледка. Гледам разтреперан и чувствам как въздухът ми не достига, а бинокълът взе да я губи от обектива.

„Тръгвай!” – вика нашият режисьор и онова типче тръгва с клатеща се походка, сякаш излиза на ринга. „Найн!

Найн!“ – вика немецът и нашият режисьор обяснява нещо на момчето, то кима с глава, но когато след малко тръгна към момичето, се движеше като на дансинг. „Къде си тръгнал бе, абдал!“ – щях да му викна по едно време, но се сдържах, защото ако ме усетеха, че гледам...

„Ти си изненадан!“ – вика му режисьорът, защото онзи, прехласнат в гледката, бе забравил да се изненада. Той спира като закован и разперва ръце, отстъпвайки назад, сякаш е видял дядо Господ гол.

Откъде го изровиха тоя тъпанар? Вярно, ролята му бе епизодична, но все пак да бяха взели истински актьор! Но къде щяха да намерят сред нашите артисти такъв като него – с мускулести рамене като на Супермен и лице, сякаш слязло от реклама. (Е, и ние имаме един хубавец, Стефчо Данаилов, но той в тъпи филми не играе.)

Както и да е, направиха няколкостотин, ако не и милион дубъла, но нищо не излезе, поне по моя преценка. Момичето измръзна цял следобед голо до басейна, а онзи не можа като хората да подходи към него.

Вечерта не стоях дълго в бара, защото Лоте пак я нямаше. „Колегата“ ми обясни, че била малко понастинала, но утре били последните ѝ снимки и после щяла да бъде по-свободна. Изпращала ми много поздрави. Шегуваш се, казвам му. Не, не се шегувал – видяла ме на терасата с бинокъла. „Днес ли?“ – ужасих се.

Цяла нощ сънувах Лоте как протяга ръце към мене, аз – също, но не мога да я достигна. Опитвам се да ида до нея, но краката ми тежат като оловни и не мога да ги отлепя от земята. Събудих се така изморен, сякаш наистина съм бил с оловни крака.

На другия ден заех позиция на балкона по-рано, като взех мерки да остана незабелязан – скрих се зад един слънчобран.

Посъветвах се двамата режисьори и започнаха. Този път бяха повикали другия плейбой. Този се държа според мене по-своято, бих казал дори геройски, като имам предвид пикантната обстановка. Щом обаче видеше голото момиче до басейна, си глътваше езика, забравяше си граматиката и гледаше като разгонен нерез. Когато накрая се претраши да я прегърне, така я сграбчи, че щеше да я събори във водата.

Немският режисьор се развика, момичето се разплака и оттам насетне работата се закучи...

Лоте се загърна в хавлията си и се прибра. Двата режисьори седнаха под навеса да се съвещават. Дълго си шпяха, но по едно време погледнаха към мене и аз се прибрах в стаята, за да не помислят, че шпионирам.

Трябва да съм бил заспал, защото ме стресна звънът на телефона. Грешка ще е, рекох си, но все пак го вдигнах. Беше уредникът. Слизай, казва, че не могат да отворят крана на басейна да се източа водата. Тръгнах, както си бях по бански, защото трябваше да се гмурна до дъното и да отворя резервния клапан. (Знаех, че външният кран бе ръждясал и не мърдаше.)

Пиколото не иска да ме пусне в асансьора – било забранено да се разкарвам по бански из хотела. „Това ми е работното облекло бе, пич, обяснявам му, а той ме гледа като глътнал керпеден.”

Вървах наперен през фойето, а чужденките ме зяпаха – не изглеждах твърде зле! Събух си джапанките на сянка под навеса и тръгнах към басейна, мислейки си дали ще успея да развинтя резервния клапан, тъй като отдавна не бе отворян. Наоколо бе тихо – часът бе някъде към два следобед и всичко живо си почиваше. Само мен ли хванаха да бачкам в този топлик?

Приближих басейна, готов да скоча, когато нещо приплисна до парапета му. Спрях и изумен видях... Лоте.

Изкачва се по стълбичката гола-голеничка, гледайки към капките, които се стичаха по златистата ѝ кожа надолу към корема.

Щом ме видя, се изненада не по-малко от мене, но бързо се окопоти (нали е актриса!) и се усмихна свенливо, а не се разпищя като някоя лигла. Не прикри голотата си, а стоеше и ме гледаше неподвижно с големите си сини очи.

Преглътнах с внезапно пресъхнала уста и сам не разбрах как протегнах ръце към нея, шепнейки: „Лоте! Колко си хубава!“ Тя не помръдна, та си помислих дали не съм слънчасал, а това да е халюцинация...

Момичето се изкачи на последното стъпало и картината се раздвижи. Не, не беше халюцинация! Кожата ѝ блестеше с капчици вода като бисерна. Протегнах ръка и я докоснах. Ръката ѝ бе хладна и гладка. Направих крачка и се озовах толкова близо до нея, че почувствах дъха ѝ. Тя се изкачи на парапета на басейна и гърдите ѝ се озоваха точно срещу устните ми. Почувствах, че губя самообладание. Бавно я прегърнах и целунах тези две зрели смокини, които ми се сториха най-чудния дар на природата. Тя потръпна, сякаш се събуди от вцепенението си, после скочи от парапета и затича към фургона. Гледах след нея с туптящо в гърлото си сърце...

„Вундабаа! Вундабаа!“ – стресна ме вик и в следващия миг вратата на фургона се отвори и оттам изскочиха с възторжени викове немецът, а след него и нашият режисьор. Понечиха да прегърнат Лоте, но тя се измъкна и влезе във фургона.

Едва сега осъзнах измамата. Бяха ни снимали скришом. Снимали са ни без да подозирам нищо и никакъв кран не е бил развален. Бил съм най-обикновен дубльор!

Казвах, че съм изръмжал неистово, че съм връхлетял обезумял върху нещастните режисьори. Помня само, че бранейки се от юмруците ми, немецът викаше: „Камера!

Ауфнаме!”, сякаш не удрях него, а камерата. Така съм беснял няколко минути.

В един миг ми се мярна Лоте, вече по бански, да слиза бавно от фургона. Замръзнах занемаял. Тя приближи до мене, надигна се на пръсти и ме целуна по бузата. „Данке” – прошепна и на мене ми се стори, че тази целувка бе не само извинение за малката измама.

Вечерта отново бяхме в бара. С Лоте. Тя танцува и лудя цялата вечер. Блестеше над всички. През цялото време бе до мене, сякаш искаше да подчертае, че аз съм нейният кавалер. Чудех се докога ще продължи това щастие – дали не само до сутринта?

Какво стана по-нататък, няма да разказвам – не искам да се хваля, а няма и да повярвате. Ще кажа само, че на другия ден (както става обикновено във филмите) режисьорът официално ми предложи да играя ролята на плейбоя. Трябва да призная, че дълго не се колебах, но не заради хонорара, а заради любовта ми към киното и... към Лоте.

После естествено се разделихме.

Бяха минали май една-две години и един ден жена ми (бях се оженил междувременно) се връща вкъщи разгневена като кобра. Какъв е, пита ме, този филм, дето си участвал с някаква германка? Нали съм ти разказвал, напомням ѝ, а тя фучи: „Разправял си ми, но не и за разни порнографски сцени!”

Кипнах тогава и викнах: „Нищо не разбираш от кино ти, нищо! За тебе всичко е порнография! А любовта е химера, която изчезва след брака, преди още да се е появила!”

Както и да е, пуснах си малко брада (за да не ме познаят в киното) и отидох да видя филма. Сам.

Сякаш отново изживях онова мимолетно и толкова сладко увлечение! Тръпнех от щастие, че всичко това ми се бе случило, и от тъга, че вече бе отминало...

Къде си ти сега, Лоте? Все още ли си така хубава? За мен винаги ще си останеш русалката, която излиза от водата...

Накрая тъжното ми настроение се разведри от един много сполучливо пресъздаден бой: един тип по бански раздаваше юмруци наляво-надясно по двама отрицателни герои и всичко изглеждаше толкова истинско, че публиката заръкопляска.

1982 г. Бургас

КОЛЕДЕН МАСКЕН БАЛ

Отивам на маскиран бал на лекарите. Издокарал съм се като римски войн-легионер: нагръдник, шлем, поличка и дори сандали с тасми, а в ръката си държа меч. Да се появя на улицата в този вид, значи да смахна народа, затова тръгвам с колата.

Наближавам заведението и виждам набит катаджия с бухнали мустаци и тъмни очила. Вдига „слънчогледа” и аз спирам. Като ме вижда в тези одежди, се опулва.

– Защо спирате каляската ми, полицай? – питам го шеговито. – Не виждате ли, че съм самият Цезар?

– Аве, Цезаре, катаджиури те салутант! (Здравей, Цезаре, катаджиите те поздравяват) – пелтечи смутен полицаят.

Удивен съм от високата култура на ченгето, което знае дори латински, и вдигам ръка за поздрав (досуш като фашисткия между впрочем).

– Кво вадис, сеньор? (Къде отиваш, мой човек?) – пита полицаят.

– Да празнувам, ей тук отсреща. Гаудеамус игитур ювенес дум сумус (да се веселим, докато сме млади). Защо ме спирате, господин полицаи? Какво нарушение съм направил?

– Корпус деликти (уликите са очевидни). Тука спирането е забранено.

– Аз не бях спрял. Вие ме спряхте. Апропо, не виждам никакъв знак тук.

– Така ли, сега ще го докараме, ей къде сме го сложили зад ъгъла. Е, какво ще правим сега? – полицаят тръгва бавно към мене, като потупва от време на време по ботуша си със „слънчогледа“. – Имам и свидетел – ей този човек.

– Тестис уно, тестис нула (един свидетел не е свидетел) – отвърщам.

– Флагранте деликто (хванат сте на местопрестъплението). Това е достатъчно.

– Ераре хуманум ест (да сгресиш е човешко) – казвам примирително. – Дум спиро, спиро (докато дишам, надявам се). Друг път ще знам.

– И така, акт ли ще пишем или...

– Колко ще струва това „или“?

– Петдесесетарка.

– Не е ли много?

– Ад хоминем ест пена (глобата е според човека). Е, ще плащаме ли, или?...

– И де факто, и де юре, не сте прав – отвърщам мрачно и му подавам парите.

– Карпе дием (използвай времето). Сега ми се е паднало. Беати посидентес (блажени са имащите). Хомо

хоминис лупус ест (човек за човека е вълк). Кондицио сине ква нон (условие, без което не може).

– Това ли е вашият модус вивенди? (Начин на живот?) Не е ли малко гадничко?

– Де густибус ет колорибус нон диспутандум (за вкусове и цветове не се спори).

– О, санта симплицитас! О, темпора, о, морес! (О, свещена простота, О, времена, о, нрави!) – възкликвам огорчен.

– Хайде, иди изпий едно питие. Ин вино веритас (във виното е истината).

– Сик транзит gloria мунди (така отминава славата на света) – казвам. – Фестина ленте (бързай бавно). Арс лонга, вита brevis (изкуството е вечно, животът е къс.)

– Темпора мутантур (времената се менят) – отвръща ченгето. – Перпетуум мобиле (вечно движение). Вени, види, вици (дойдох, видях, победих) – казва той и пъхва парите под шапката си.

– Много ми беше приятно все пак, че срещнах толкова начетен полицаи. Адио!

– Това съм аз, колегата ти. Не ме ли позна? – отвръща ухилено ченгето, сваля тъмните очила и отлепя мустака си.

– Върни ми петдесетарката! – виквам ядосан.

– Пост фактум (късно е) – отвръща той и хуква към заведението.

ФИЛОСОФИЯТА НА ЕДИН ТАРИКАТ

Ха, здрасти. Нали мога да седна тука да си изпия ракийката? Мерси. Аз съм Киро. Киро Плочкаджията. Защото слагам плочки. Плочки сякакви – плочки фаянсови, плочки тротоарни, плочи фасадни, даже и надгробни, ха-ха-

ха! Шигувам са бе! Чувам онзи ден, някакъв си имал уред за правене на плочки. Отивам аз на адреса, виждам, отвѣнка пише „Фитнес“, ама влязох. Гледам вътре всякакви апарати има, ама пукната плочка не виждам. Показва се един, ама такъв, квадратен, и го питам може ли да ми покаже уреда за правене на плочки и той ми показва един. Абе, как, аджеба туй нещо ще прави плочки, питам го, а той ми сочи корема си и се репчи: Това не са ли плочки, бе, селяндур! Да се омиташ оттука, кай, дордето не съм ти сменил фасадата. Прозд човек. И невъзпитан. Абе, изглеждаш ми културно момче, та да те запитам: все се чудя, като какво ще рече туй „оригинално“? Напоследък много го използват, ама аз като не знам за какво става на въпрос... Аха, аха, ясно. Затова ли толкова се натискат разни там художници и писатели... Да бъдели оригинални. Един по радиото онзи ден ми разправя, за онова там... пианото, дето го нацепили на трески за компоти в Димитровград ли, къде беше, че той, ако бил, нямало да го напише така, ами че като отворил един компот, от него изфърчала музика ли, не знам какво. Глупости на търкалета! Абе, аланкоолу, що не си пишеш като хората, ами все такива изгъзици измисляте, та да се чуди човек луди ли сте, нормални ли сте? Някаква си поетеса се изфърляше един ден по телето (аз така му викам на телевизора), че била измислила нов стил – и като зачете едни глупости, малей, да се побъркаш! Това все, за да са оригинални ли го правят, а? Така ли? Ами аз да зема тогава да им дам акъл за един роман. Да се казва да речем... „Да цунеш пидерас“. А? Какво ще кажеш? Не е ли оригинално? Обидно е? Ами „гей“, тогава, нищо, че мене ако питаш, което от двете да ми кажат, ще се обидя. Или пък например, ако почна да слагам плочките накриво или с различни фуги, дали ще го сметнат за оригинално? Ами да зема тогава на оня режисор, дет искаше да му бъдело оригинално, да му насвяткам плочките в банята както ми падне да видим к’во ще каже? Не става

така ли? Абе, какво ми говориш – миналото лято нали ходихме да гледаме мача на наште в Барселона и там ни закараха да видим музея на някакъв Пикасо ли беше, не помня точно, ама той не е в ред, горкият, трябва да иде да се прегледа – чалдисал е, изглежда. Ама то щуротии, драсканици, да ти падне окото, брате, от дивотии. Моят Тошко, дето е в четвърти клас, по-хубаво рисува. Оттам отиваме в друга една галерия – сградата отвънка – екстра работа! Голяма, с кобета, с джунджурии... а вътре – същите цапаници. Гледам аз по едно време една картина, на Мане ли беше не помня вече, абе тя, по така, по-святна изглежда – значи можел е да рисува човекът отначало, но сетне се е повредил. И той изглежда е чалдисал по некое време. Ами нямат ли доктори тези хора, няма ли кой да им каже, че не са в ред? Питам аз уредника на музея защо тази картина е горе-доле добре, а после, глей к'во става, пък той ми отговаря, а тази, не е, кай, на Моне, а на Мане. Братовчед му ли, питам, пък той се смее. Чуден свят се е навъдил напоследък. Ха, наздраве! Аз моя Тошко ще го пратя да учи в чужбина, даже, ако рече, там да остане. За какво да стои тук при тези мангали? Защото работата емен-емен натам отива. Или пък ако не иска, ще го направя депутат. Не се става лесно депутат ли? Абе, ти не бери грижа. Цаката е да усещаш откъде вее вятърът и да се скатаеш на завет. Пък сетне гребии с пълни шепи и хич да не ти пука. Не съм ли прав? Аз, ще знаеш, ще си поръчам още една ракия. Ти ще пийнеш ли да поръчам и на тебе? Не пиеш гроздова? Ами плодова ли пиеш? Ти, ако знаеш от какви гнили и червясали сливи я правят, няма дакусиш повече. Уиски ли пиеш? Бе то пак е ракия, само че шотланска. А за да стане такова кафяво, му слагат вътре шлюпки от лук. От лук бе, нашенски червен лук за яхния. Аз даже казах на един, дето щеше да ходи в Шотландия, да пита дали искат да им пращам оттука лук. Даже направо шлюпки ще им пращам,

няма да им искам скъпо. Ама не се обадиha да кажат. Няма чувство за бизнес, завалиите. Не слагат лук ли? От бурето ли става? Лъжат. Хич не им вярвай! На мене ми каза един авер от корабите – те навремето в Океанския така си правели уискито – с лук. Казал им един, дето бачкал по едно време в Шотландия в някаква фабрика. Ама го пазели в голяма тайна. Е, не било баш лук, ами арпаджик някакъв, ама и с лук ставало. Тия, западняците, много лъжат, ши знаиш! Лъжат кат’ дърти цигани лъжат! Мислят, че кат’ сме българи, сме балами и лапаме мухи. Ама да знаеш, че от българите по-окумуш хора няма. Е, и ние си имаме боклук сякаш, ама... Ха, наздраве пак. Ти, извинявай че не те запитах, ама к’во бачкаш? Иноватор? Бре, мама му стара! Какво ще рече туй нещо, сефте го чувам! Измисляш разни работи? Че това работа ли е бе? Аз колкото работи съм измислил! Да знаех, щях и аз да се нарече как го каза? Иноватор. Абе, като измисляш разни работи, дай да измислим някой начин да познаваме тотото. Ти играеш ли тотото? Щото аз всяка седмица по сто кинта фърлям. Е, чатпат пичела, ама повечето – губа. Не можеш да измислиш такава машина? Чи ко моиш тогава? Сичко друго е бошлаф, ши знаиш! Татко ти бадева си е фърлил парите да та изучи. Чакай бе, къде тръгна? Нали щяхме машинка да праим... Ей, глупав човек, пък уж учен. Аз зорлем му бутам парите в джоба, пък той... Няма да прокопса тая държава, нямаааа...

КОТАРАКЪТ МИРЧО

Котаракът Мирчо стоеше прав сред калната тревица на уличната градинка и трепереше. Беше измършавял неимоверно, а сивобялата му козина се бе сплъстила и

стърчеше на мръсни кичури. Не беше ял от... не помнеше вече от колко дни.

Покрай него мина съседът, с когото доскоро се виждаха сегиз-тогиз през перилата на терасите, и който му подхвърляше по нещо. После съседът спря да се появява. Бил получил инсулт. Скоро след това и стопанката на котарака се разболя и влезе в болница, а него снахата го изгони на улицата.

Съседът спря разходката си и се загледа в зъзнещото коте. Не можеше да повярва, че това е онзи същият доволен котарак, който понякога тайно прескачаше на балкона му и препикаваше мушкатото. Мирчо се направи, че не го вижда, но с крайчеца на окото си внимателно го наблюдаваше. Какво се е загледал в него старецът му със старец? Като всеки котарак и Мирчо беше суетен. Не искаше да го гледат в това окаяно състояние – провиснала кожа, хлътнали хълбоци, ребрата му се броят... А сега не можеше дори да върви и единственото, за което мечтаеше, беше топло кътче, където да се свие на колелце и да заспи. Е, не завинаги, разбира се, а докато се върне стопанката му. Тогава тя ще му надrobi топла попарка с бульон от супата и той щеше да се нахрани до насита. Примижа с гуреливи очи и дори усети в ноздрите си аромата ѝ

Не беше попара, а парченце бисквита, която съседът бе извадил от джоба си и му бе подхвърлил. То падна на педя от Мирчо и той инстинктивно се втурна към него, но загуби равновесие и падна на хълбок в калната трева. Помъчи се да стане, но нямаше сили. Старецът се поколеба и тръгна бавно към него. Протегна бастуна си и го побутна да стане, но животинката само лежеше с муцунка в калта и дишаше тежко. Мършавите му хълбоци се свиваха и отпускаха често-често, но въздухът не му достигаше.

– Какво си го загледал това коте – промърмори преминаващ младеж. – Не виждаш ли, че ще умре!

– Всички ще умрем. Memento mori! – отвърна старецът, въздъхна и бавно продължи разходката си.

На следващия, ден щом достигна до това място, старецът с тревога затърси с поглед котарака или... (не дай си Боже!) трупчето му, но не видя нищо. Вече подминаваше, когато зърна под една кола сиво-бялото кожухче на Мирчо. Наведе се с мъка и го видя скрит зад предното колело да дебне ято врабчета.

Казват, че котките имат по девет души. А хората?

ВЪРВЯ ПО ЕСЕННАТА ТРЕВА

Вървя по започналата да зеленее есенна трева и влагата мокри глезените ми. Странджа мирише на гниещи листа и отишло си лято. Откъм селото се носи аромат на дим и печен късен пипер.

Вървя по пътеката към вилата в крайселските лозя. Орехът бавно съблича одеждите си и се готви за зимата. В краката ми тупва закъснял орех и зелената му обвивка отхвърква настрани разполовена. Навеждам се и вземам бялото трепетно зърно. Имам усещането, че държа в ръцете си новородената си внучка.

Не съм идвал от два-три месеца – имах проблеми със здравето – и всичко тук ми се струва ново и сякаш... чуждо. Без мене лозите са разперили укорително самотни лозини. Пилците са изкълвали гроздето и чепките висят голи. Дъжд е изравнил пръстта, а на места я изровил, и кафяви вулканични кори се зъбят ехидно. Преди милиони години връх Папия е бил вулкан. Пътеката към вилата, обикновено добре отъпкана, сега е обрасла с изсъхнали бурени, които ме препъват на всяка крачка.

Вървя и се вслушвам в звуците. Чувам Времето. То тиктака кристално в мозъка ми, малко по-бързо от сърцето. Защо времето ми избързва? Напоследък сякаш препуска неудържимо. Някои хора не могат да чакат хода му и се втурват да живеят по-бързо от него. Изживяват Живота си и си отиват. Но защо си отиват и млади хора, и малки дечица? Какво е Животът? Кратък разказ от голямата книга, която можеш да разгърнеш и да затвориш на която ти хрумне страница?

Лятната кухня отвън е запусната, сякаш от години. Стените, доскоро едва-едва олющени, сега са осяени с дълбоки пукнатини. По плочките хрущи паднала мазилка. Невероятно, че всичко това е станало само за няколко месеца.

Вратата на вилата зее отворена. Катинарът е разбит и хвърлен настрани. Отвсякъде крещи чуждо присъствие – нещата са разместени, има и нови. На масата лежи дебела стара книга. Поглеждам корицата ѝ – протритата е и буквите не личат. Мирише на древност. Разгръщам я и се опитвам да прочета нещо. Буквите са чужди и непонятни.

Внезапно нещата около мен се раздвижват – едни изчезват, други се появяват. Изчезва мазилката и отдолу лъсват нови тухли. Чувам глас отвън – гласът на майка ми – вика ни за обяд. „Идвам” – обажда се откъм стаичката баща ми и чувам тътрението на чехлите му. Напоследък си тътри краката – остарява, мисля си, и внезапно осъзнавам, че те и двамата, майка ми и баща ми, отдавна не са между живите. С биешо от вълнение сърце поглеждам навън и виждам, че лятната кухня я няма, до плочника дими временно огнище, стъкмено от баща ми, а до него на трикрако столче е седнала мама, загърнатата в дебела вълнена жилетка, препасана със синя престилка. Готви.

– Какво ще ядем, Депе? – чувам зад гърба си баща ми, обръщам се и го виждам попрегърбен да сяда на скованата

от него масичка под липата. Липата е малка, сянката ѝ не достига лете, но сега не е лято, а и липата преди години я отрязахме, защото порасна и корените ѝ напукаха основите на вилата.

Не мога да повярвам, но те двамата – майка ми и баща ми – са пред мене. Това не е сън, а съвсем наяве!

– Какво ще ядем ли? – отвръща мама. – Райкин боб. Марийка ми го даде вчера – бил последният, поберки. Друг вече няма да има, че паднала слана.

– Няма ли и малко от оня салам, сухия? – Баща ми не може без месце.

Приближавам и прегръщам мама, после нежно целувам ухаещата на мама буза. Със срам установявам, че никога досега не съм го правил – не съм по нежностите. Тя ме поглежда с тревога:

– Какво ти е, да не си болен? – И слага ръка на челото ми. – Студен си като лед. Да не си настинал? Облечи се!

Поглеждам ръцете си – млада, свежа кожа, малко напукана от работата ми по вилата. Ръкавите на старото ми яке са напръскани тук-там с хоросан и съм обул едни стари, стари китайски кецове, които носех преди много години.

– Мамо... – промълвям задавено, зарадван от внезапната среща. Отдавна съм ги погребал и двамата, а те са живи пред мене! Какво става?!

Тръгвам към баща ми. Краката ми са здрави и пъргави – няма и следа от скорошния ми инсулт – приседнах на пейката до татко, а той ми подава миниатюрна чашка.

– Леля ти варила ракия. Да видим каква са я докарали...

Отпивам и усещам острия вкус на прясната ракия от зарзалини – така наричат тук джанките. Не е омекнала още.

– Татко – продумвам с треперещ глас. – Ти ли си наистина?

– Кой искаш да е? И да вземеш да си обръснеш тази брада, че те състарява. Нали каза, че като завършим вилата, ще я обръснеш?

– Но... вие, добре ли сте с мама? Как сте?

Баща ми ме поглежда:

– Много се уморяваш – констатира той загрижен. – Вече цял месец зидаш тези камъни по шарпа. Няма ли край? Вчера видях една пепелянчица там, но не ти казах, за да не те тревожа, но после ги прерових всичките един по един.

Присядам до него и го прегръщам. Целувам го по брадясалата буза и нейното остро боцкане ме връща в детските години. Откога не съм го целувал?

Защо не проявявах нужната любов към родителите си, докато бяха живи? Защо имах чувството, че ще живеят вечно? И сега тази неочаквана среща укор на съдбата ли е, или пък нелеп сън?

Не, не е сън – виждам кучето Роби да се измъква изпод леските и лениво да се прозява. А съм забравил, че имаме куче.

Коя година е сега, чудя се, но не смея да попитам татко, нито пък мама, която сипва димящия зелен боб в чиниите. Ухае прекрасно. Сънищата не ухаят. Докосвам мама по ръката. Тя ме поглежда стреснато.

– Какво ти е днес? – поглежда ме загрижено.

Не смея да им кажа, че те и двамата не са живи. Нито пък да призная колко ги обичам. Такъв съм. Не показвам чувствата си. Опасявам се, че ще ме сметнат за сантиментален. А всъщност съм такъв.

– Иди донеси солта от кухничката – казва ми мама, – че бобът май е малко безсолен. – Тя не обича да опитва яденето, докато готви.

Ставам и тръгвам, като по навик от последните месеци леко накуцвам с десния крак, но сега усещам, че няма нужда. Солта е на масата в една кутия от маргарин.

Виждам старата книга и отново я вземам в ръце. Откъде ли се е появила тук, мисля си, сигурно баща ми я е домъкнал от дядовия сандък. Дядо е бил фелдшер на село и имаше един сандък със стари книги, едни медицински, други – арабски. Донесъл ги е от Истанбул, където е бил фелдшер през Първата война.

Разгръщам книгата към началната страница и внезапно се озовавам сред руини – стените на вилата са срутени, покривът го няма и небето светлее над мене.

И тогава проумявам: арабските книги се пишат и четат отзад напред. И могат да пътуват във времето.

ДЪНКИ

Беше 1960-та година. С приятеля ми решихме да си купим на старо руски (съветски) портативен грамофон, който някой си продавал евтино. Продавал също и две грамофонни плочи с рокове на Бил Хейли, но по онова време западните плочи бяха много скъпи и струваха кажи-речи колкото грамофона. Парите не бяха никак малко, но грамофон без плочи за какво ти е? Събрахме всичките си ученически спестявания и ги купихме. Пускахме докрай грамофона с роковете на Бил при отворени прозорци, така че да се чува и на улицата. Хората минаваха, поглеждаха към къщата и ние си мислехме, че си казват: „Блазе им на тези момчета, че си имат грамофон и такива хубави плочи!...“

След някой ден получихме първата покана за купон. Някакви млади мъже ни поканиха да озвучаваме рождения ден на един от тях. Още с влизането ми направи впечатление едно момче с много странен панталон – сиво-синкав, от груб памучен плат, без ръбове, с оранжеви тигели по крачолите, с пришити отвън задни джобове, захванати с капси, а отдолу маншетите му – подгънати нагоре поне една педя. „Това е дънки – пошепна приятелят ми, като посочи с очи панталона. – Оригинално американско „Лий“.

Бях чувал за тази западна мода да се носят блууджинси, които ние, по примера на гураджиите (дребни контрабандисти, купувачи и препродавачи разни неща от чуждестранните моряци) наричахме „дънки“. На английски – магаре. Никой друг народ по света не нарича тези панталони така, дори американците. Ако някои все пак го наричат, значи са го взели от нас.

Макар в днешния правописен речник на българския език да пише, че „дънки“ се използва само в множествено число, гураджиите, първооткривателите на тази дума, я употребяваха в единствено число. „Шиткам чистак ново дънки“ (продавам съвсем ново дънки) – шепнеха те на ухо по шпарца (движението по бул. „Ленин“, както бе преименувана ул. „Богориди“, където вечер се разхождаха младежите).

Честно да си призная, на мене тези панталони отначало никак не ми се понравиха. Груби, с крещящи оранжеви тигели и с тези отвратителни запретнати маншети с opakото навън... Че и с някаква голяма кожена марка с щампован надпис на задника. После обаче дънкитата взеха да ми харесват. И то много! Започнах да търся да си купя, но нямаше. Не се продаваха често. Струваха немалката за времето сума от десетина-петнайсет лева.

Наричахме панталоните „дънки“, защото на кожената марка отзад на едни от най-популярните от тях „Levi

Strauss” бяха шамповани две впрегнати магарета (или катъра), които разпъват един панталон за крачолите и не могат да го скъсат. „Дънки марка – хвалеха стоката си гураджиите – скъсване нямат”. (А за грамофонните плочи на фирмата „His Master’s Voice” (HMV) казваха: „куче марка”. Емблемата на фирмата беше куче, което слуша грамофон и звукът е толкова чист, че познава гласа на господаря си.

(И представете си, тия дни прочетох в един форум в Интернет една дамичка да пише, че като чуела бургазлии да казват „едно дънки”, чак я втрисало – не сме ли знаели, че думата е само в множествено число. Ало, госпожичке, вие софиянци, дето през 1963 г. си потрошихте краката да вървите след мене по „Графа” и да ме питате дали не си продавам дънкито и още го наричахте блуджийнс, не знаете ли, че ние, бургазлии, сме измислили тази дума? Не само защото Бургас, въпреки че го зачеркнахте от списъка, е културната столица на България, а защото западните кораби спираха предимно тук и по-рядко във Варна, а дънкита продаваха само западните моряци? И то на черно, тъй като ченгетата дебнеха гураджиите и ги вкарваха в концлагера „Белене”. За едно дънки или за един картон цигари „Пал Мал” или „Честърфийлд” можеше да се озовеш в лагер!

И само един талантлив бургаски поет (няма да му споменавам името, защото не съм го питал) реши да прослави дънкито с оригиналното му название в чудесното си стихотворение за дънкито и малката шивачка китайка. Прочетете го – чудесно е!)

Пичът, който носеше дънкито на онзи купон, беше ниско, набито момче със смугло лице, който, информира ме приятелят ми, бил един от най-големите гурадгии в Бургас. Пролича си. Още щом седнахме на масата (грамофонът вече дънеше, та не можехме да си чуем приказката), той извади един „картон” (10 пакетчета) цигари „Честърфийлд”, счупи

го на две в коляното си, сякаш беше цепеница, сетне подаде едната половина в единия край на масата, а втората – в другия. Поднесе и на нас двамата едно пакетче. В стаята замириша на гот американски „думани“ (цигари).

Прибрахме се към полунощ, вмирисани на цигари, а и леко пийнали. Нашите вече спяха и не ни усетиха. На сутринта майка ми дълго души дъфела ми (къс до коленете балтон с провиснал под задника колан) и се чудеше на какво мирише – хем на цигари, ама и на нещо хубаво. Така миришеха американските цигари, не като нашите – на изгорели кенефени хартийки.

Не ми се караха за закъснението, защото бяхме в зимна ваканция. Само мама ме запитва какво ще правя, ако ме хванат след вечерния час (21 ч.) патрулиращите даскали или отрядници. Сериозно се замислих над този въпрос и за проба облякох една стара шуба на баща ми с кожена яка и нахлупих старото му бомбе. Приятелят ми и той си измисли едно цивилно облекло, сякаш нямаше да ни познаят по ученическите физиономии. Харесахме се взаимно.

Един ден през лятото приятелят ми дойде вкъщи извънредно възбуден и ми каза на ухо, че не знам си кой му бил предложил някакво гръцко дънки за смешните седем кинта, но му било малко, а на мене сигурно щяло да ми бъде добре. Измъкнах с една кука пет лева от спестовната си касичка, имах и още два, и хукнахме за дънкито.

То беше бледа имитация на американските, тънко и с кофти кройка, но все пак бе дънки, съвсем ново. Облякох го и с отчаяние установих, че ми е голямо. Висеше на мене като обикновен панталон, а дънкито трябваше да е впито в задника и да е с тесни крачоли-кавали. Въпреки това го взех. Беше следобед и едва дочаках мама да се върне от работа и я замолих да ми го стесни. Тя никак не го хареса, каза, че приличало на едновременно домашно тъкана покривка и дори ми извади една. Имаше известно право, но

това си беше все пак дънки, нищо, че беше от трето качество. По-добре такова, отколкото никакво.

Два часа майка ми седя и пори шевовите му с бръснарско ножче, после го обличах и тя хващаше с топлийки разпраното, преди да го мине с шевната машина на тегел. Стана надвечер, дойде време за шпарца и приятелят ми дойде да ме вика да излезем. Тръгвай, рекох му, аз ще дойде след малко. Мама удари външния тегел, но за вътрешния нямаше време и нахлузих дънките с карфиците, набучени по него. Боцкаше ме от време на време, но траех – щях да се появя на шпарца с дънки, а това беше голяма работа!

Срещам се с тайфата под градския часовник и всички отдалече ме заглеждат и подвикват: „И-и-и-и-! Бат’Милан с дънки! Откъде го избичи туй дънки бе?” Те вече са научили, но се правят на хампи. Обикалят около мене и цъкват: „Ц-ц-ц-ц! Голямо дънки, голямо нещо!” По едно време тръгнахме нагоре към морската градина и чувам зад мене приятелите ми да си говорят: „Хърби бе, за седем кинта к’во искаш? К’во, като е гръцко, гот си е дънкинцето...”

Аз вървя горд и едва потискам щастливата си усмивка. Никой не забеляза топлийките по шевовите. Боцкаха ме при всяка крачка, но траех.

На другия ден мама мина тегелите на машина, дънките прилепна към мене като гербова марка към заявление, но аз исках нещо още по-екстравагантно.

Един ден гледам един приятел от махалата Митето Лисика да носи през рамо праметнати цървулки. Истински, от обработена свинска кожа. Взел ги от някакъв ансамбъл за народни танци, където играел. Изпросих му ги за една вечер. Едва вкарах краката си в тях. Отгоре на всичко отдолу бяха толкова тънки, че усещах всяко камъче, което настъпех. Това не стигаше, та се изтупах с бяла риза с

щамповани върху нея пощенски марки, вързах обърната наопъки вратовръзка, а на кръста си нанизах един страхотен колан, който изгурах от един швабски бабор за два кинта (купих на черно от един немски моряк за два лева). На токата беше изобразен каубой на кон, и като я движиш нагоре-надолу, конят се изправяше на крака, а каубоят вадеше пищовите си. Така издокаран се появих на шпарца.

Аверите от тайфата ме посрещнаха с взрив от овации, а аз се държах не принудено, сякаш по цял ден така си ходя. Трябва да съм бил любопитна гледка, защото често ме заглеждаха и момчета, и момичета. А аз крачех небрежно по шпарца, пафках си американската думана и не удостоявах никого с поглед.

Докато не приближиха двама отрядници – ученици от последните класове, сътрудници на милицията. Елате, казват, да идем в щаба за справка. Приятелят ми също го прибраха, че косата му била по-дълга от допустимите пет сантиметра. Хванаха ни под мишниците и ни поведоха. Щабът им беше зад кино „Септември”.

Точно пред киното, не щеш ли, срещаме приятеля ни Петко. Като видя, че ни водят, той спря отрядниците и ги запита: „Къде ги водите тия?” „Ами нали ги виждаш – този се облякъл с дънки и цървули, а на оня, косата му като кече...” „Оставете ги на мене, аз ще ги закарам в щаба, а вие си гледайте дежурството” – рече им свойски Петко и те ни повериха на него. Той ни дръпна във входа на киното и взе да ни шепне припряно: „Абе, вие луди ли сте? Не виждате ли че са тръгнали хайки да ловят такива като вас и да ги пращат в Белене?” „Хайде бе, за едно дънки – в Белене!” – не повярвах. „Абе, вие не знаете какво нареждане пристигна от София – всички такива елементи с противообществени прояви да се пращат в трудово-възпитателни лагери. С дълга коса – стригане с ножица посред главата. С къса пола – печат с неизтриваемо мастило

на краката на мадамата, с тесен панталон като твоя (той посочи дънкито ми) – рязане на крачолите по дължина. И ножици ни дадоха!” „Ти кога стана отрядник?” – попитах ядосан. Щял да ми реже дънкито! И ножица му дали!

Едва през деветдесетте години на отминалия век, когато станаха достояние всички подробности около концлагерите, си дадох сметка, че буквално съм си играл със смъртта. За много по-дребни неща вкарвах в лагер – за един политически виц например. Някои никога не се връщаха – пребивали ги с тояги и хвърляли телата им на лагерните свине. (Като бургаския зевзек Славчо Петела, който имаше огромен атером на главата си, та изглеждаше двуглав.) А аз организирах групи за обучение на западни упадъчни танци, записвах и разпространявах упадъчна музика, преснемах и разпространявах фотографии на западни упадъчни певци, фотокопирах списания, пропагандиращи западния начин на живот, носех впито в задника американско дънки, екстравагантни вратовръзки, и най-главното, подигравах се с народния бит, носейки с дънкито оригинални български народни цървули! Къде отиваш ти бе, другар!

Добре, че тогава послушахме Петко, та се прибрахме вкъщи. Ако ни бяха прибрали втори път, можеха да ни пратят някъде. За това цял живот трябва да сме благодарни на Петката.

DE INSECTIBUS (ЗА НАСЕКОМИТЕ)

По екрана на монитора ми пълзи дребна, съвсем дребна мушица – по-малка от точката на този шрифт. За няколко секунди пресече пешком по диагонал 14 инчовия

екран (около 35 см), спря внезапно и се зачете в текста. После вдигна глава и ме загледа с интерес. Също и аз. Сложих си дори силни очила.

Не вярвайте, че човекът е най-съвършеното и най-сложно творение на природата! Тази мушица е по-сложна и по-съвършена. Вече правим работи, подобни на човека, но никой дори не си е поставил за цел (защото знае, че е невъзможно) да създаде изкуствена мушица. Тя изглежда е от ония, дето им казват „плодови” или ферментационни.

Застанала е в профил към мене, стъпнала стабилно на гладкия стъклен екран с (май че) шестте си крачета, много по-тънки от косъм, а после тръгна, но с толкова бързи крачки, че измина пешком 35 сантиметровото разстояние за около пет секунди. Ако приемем, че дължината на мушицата е 1 мм (а е дори по-малка), тя е изминала разстояние, равно на 350 пъти собствената ѝ дължина за пет секунди или по 70 дължини в секунда. Човек, висок 170 см, би трябвало да измине около 120 метра за една секунда, за да може да ѝ съперничи.

После мушицата литна и за една секунда измина разстоянието от около един метър до настолната ми лампа и кацна на нея с крачетата нагоре. Един метър в секунда! Това е около десет пъти над световния рекорд по бягане, но за човеци. За да стане съизмеримо, ще трябва да го умножим по хиляда – толкова нейни дължини се съвместяват в изминатия един метър. Значи човек би трябвало да може да лети със скорост 1700 метра в секунда (над 6000 км/час), за да се мери с нейната бързина. А да върви така бързо по вертикална стъклена плоскост изобщо не би могъл, нито пък да увисне на лампата с краката нагоре. Да не говорим за екологията – този „двигател” е абсолютно безшумен, не отделя вредни вещества и е невероятно икономичен!

И друго. Как в този микроскопичен обем са вместени всички ония мускули, нерви и стави, да не говорим за

вътрешните органи и за системите, осигуряващи енергията за тези рекордни скорости? Не е ли това фантастично? Кой творец (освен Природата или Бог) би се наел с такава грандиозна цел? И то за какво? За да вземе участие в цикъла на природата, опрашвайки растенията или пренасяйки ферментационните дрожди. Жалко, че голяма част от насекомите са вредни. Някои дори са опасни, други – смъртоносни – мухата цеце, стършелите, комарите, а дори и обикновените мухи. Трети са били опитомени от хората – пчелите, заради чудесния мед, който дават.

И като си помисли човек, че тези миниатюрни мушици като тази, кацнала на монитора на компютъра ми, живеят само един ден (или приблизително толкова, ако не ги изяде нещо), направо да се чудиш за какво е целият този неимоверен труд? Не изглежда ли това като някаква лудост на Твореца, като някакъв негов каприз? Все едно онези хора, които пишат и рисуват с години върху оризово зърно, да вземат и да го изядат накрая. Не е ли безумна природата? Или пък прекалено щедра? Какво ще стане, ако в един миг всички тези мушици по целия свят внезапно изчезнат? На този въпрос едва ли някой може да отговори. Със сигурност обаче ще настъпи голям глад, ако изчезнат насекомите, които опрашват растенията. А може би ще настъпи край и на живота на планетата! Така предсказва май Айнщайн. Кой знае?

Ето защо, когато тази мушица после кацна на брадата ми, не посмях да я убия. Изглеждаше ми като светотатство, като грях.

Когато обаче, почувствала своята недосегаемост, кацна на китката ми и за огромна моя почуда ме ухапа, я плеснах инстинктивно с длан и чудото свърши.

Отново аз, човекът, съм венецът на природата!

Докато един ден някой плесне с длан върху мене.

ПУШКА

Приятелят ми донесе на вилата въздушната си пушка – великолепна испанска пушка с оптически мерник.

Пушката е сътворена от човека, за да убива. Наскоро чух по телевизията стария оръжеен майстор бай Дянко да казва: „Мразя пушките, защото убиват. Те поробват, но и освобождават!”

Мисля си, че пушката е живо същество и че не човекът я носи, за да убива, и че тя, щом някой я докосне, го прави свой придатък, който трябва само да натисне спусъка. Пушката променя човека. Той започва да мисли като нея. А тя мисли само за едно – как да убие.

Не бях хващал пушка от казармата. Погледнах през оптическия мерник. Видях сякаш на метър от мене черен кос, който се опитваше да кълве гроздето – кардиналът вече бе започнал да се прошарва. Щом зърнах плячката, нещо ме накара да потърся спусъка. Усетих как мигом се преобразих. Вече не бях онзи романтик, който пише глупости за любовта си към животните. У мен изплува първобитният инстинкт на дивака, който тръгва на лов, за да занесе нещо в пещерата. Усетих как се сниших, походката ми стана дебнеща и свирепа и забродих като зомбиран под леските зад вилата – там кълвачи и катерици се надпреварваха да берат лешници – катериците ги ядяха на място, хванали ги с две лапички, а кълвачът ги отнасяше до черешата, където ги поставяше в чатала на два клона и ги дупчеше като с пробивен чук.

Тези животинки, които от години ми ядяха лешниците, в миг се превърнаха в плячка и със стеснения си от ловната страст ум мислех само как да ги издебна и убия. Чувствах, че не е хубаво и не бива, но пушката вървеше пред мен с черното си дуло и ми шепнеше:

„Стреляй!” Вдигнах я нагоре и през оптичския мерник зърнах катеричката, увеличена десетки пъти, а голямото ѝ тревожно око не мигаше дори. Стоеше примряла и чакаше смъртта. Прицелих се. Не в главата! Приятелят ми може да поиска да я препарира! Бавно придвижих кръста на мерника към сърцето. Там трябва да е. Натиснах спусъка. Той не помръдна. Бях забравил да изключа предпазителя.

Отново се прицелих. Животинката над мене ме гледаше в очакване. Бягай, глупачке! Тя чакаше да се смиля. „Никаква милост! Стреляй!” – шепнеше пушката. Стрелях, но... не улучих. Не можех да повярвам. При тази съвършена пушка! Точна и безкомпромисна като наемен убиец! Свалих я от ръцете си и видях катеричката да скача на ореха и там, свряна между клоните да ме гледа с уплаха и неподвижна тревога. Сякаш изпитах мимолетно облекчение – просто не бях улучил...Отърва кожухчето животинката!

„Зареди!” – изкомандва пушката. Пречупих цевта и буталото със сетни сили събра смъртта в пружината. Слагам нова сачма. Катеричката стои между клоните и ме чака. Духът на пушката я държи омагьосана. И мен държи на върха на нервите, защото треперещ от възбуда я хващам в мерника. Щом натиснах спусъка, дребното телце, се затресе като от тих смях, между клоните се зачу дрезгаво гъргорене, сякаш някое горско гномче с дебел глас казваше на своя език: „Баоба-бао-бао-ба...”, после задните му крачета се изплъзнаха от клона и се задържа само с предните си лапички, но след миг силите го напуснаха и то се пусна, пухкавата опашка се люшна във въздуха, сетне се чу тих, неопишуемо мъчителен стон, подобен на вопъл – сигурно малката душичка напускаше тялото, то се свлече по ствола на дървото и почти без звук падна до дънера.

Подпрях пушката и заставах над жертвата. Треперех от ловна страст. Катеричката ме гледаше смутено и кашляше. Чувахе се шумното ѝ хрипливо дишане, сякаш малкото бяло дробче се давеше в собствената си кръв. От муцунката ѝ излизаше кървава пяна. Бях я улучил в гърдите. Пушката зад мен пошепна уж състрадателно: „Доубий я, за да не се мъчи!“ Не я послушах и посегнах към животинката – може би пък ще успея да я излекувам – хванах я за крайчеца на опашката, но катеричката внезапно притихна. Побутнах я. Не помръдна. Окото ѝ ме гледаше като живо! Само дето тревогата в него я нямаше. Моята плячка лежеше безжизнена на земята – само на ръка разстояние. Един унищожител на лешници беше мъртъв. Оставаха още сто и един. Или хиляда и един.

Не изпитах жал, докато носех плячката си към вилата. Тя беше малка, още неоформена катеричка с рошава козинка – лека и нетленна, сякаш бе сянка.

Над мен затрака кълвачът. Пушката беше още в ръката ми. „Зареди!“ – заповяда ми. Сложих сачмата. Влезе като мошеник в кръчма. Кълвачът бе толкова близо, че дори не можех да го хвана на фокус в оптическия мерник. Само по размазаната сянка, която махаше нагоре надолу червеното петно на челото си, разбрах, че това е той. Този път не забравих предпазите-ля и внимателно го избутах напред – последният стоп преди изстрела – дотогава можеш да се разубедиш. Аз – не. Натиснах спусъка и припреният барабан на кълвача секна насред удар. Сърцето ми биеше до спукване. Отново улучих! Сложих и него на парапета до катерицата. От човката му потече кървава слюнка и изцапа керемидите. „Убиец!“ – пошепна до мене жена ми и аз не възразих. Такъв бях. А те защо ядат лешниците?

И катерицата, и кълвачът не стават за ядене – поне не в такива условия – виж, ако човек е в кризисна ситуация,

може да ги опече и изяде, но когато в тавата има десетина кебапчета и свински ребърца, изпечени на скарата, не мисля за плячката си като за храна. Древният човек е убивал, за да се храни – не се ли храни, умира. Катерицата и кълвачът ядат лешници, за да се хранят – не се ли хранят, умират. За мен лешниците също са храна. Не, те са всъщност гевезелък. Без лешници няма да умра, както не умрях през последните години, когато животинките ги изядоха до шушка, но все си е по-друго, когато хрускаш печени лешници, докато си пиеш уискито!

Дали заради това загинаха двете животинки? Сега си мисля, че не. Това беше само оправдание. Уби ги злият дух на пушката. Той накара човека в мен да стане звяр, той накара катеричката да застане неподвижна и да чака смъртта, кълвачът – да чука на най-близкия клон...

После видях малка сива птичка, синигерче май, да кълве ябълките ми – прекрсаните ми, разкошни ябълки „Златна превъзходна”, които пръскам всяка седмица, за да не хванат болест, на които се радвам, защото ги виждам как растат – десетки малки слънца, които постепенно стават златни. Щях да набера поне десет килограма – ще стигнат за цяла зима. Сега виждам, че почти половината от тях са накълвани – и то най-добрите – и от раничката е тръгнало гниенето – после стават черни и падат на земята. Ако така продължават да ги кълват, няма да остане нито една.

Вдигнах пушката и се прицелих. Птичката дори не трепна. Падна като парцал на земята. Скоростта на сачмата е 306 метра в секунда при излизане от цевта. Миг след това втора птичка кацна на клона и закълва друга ябълка. И то не някоя накълвана, а съвсем здрава! Така ли? Бум! И нея на пух и прах. Още не бях заредил, когато зърнах нова птичка – добре, но мога ли да убия всички птички в гората? (А те защо кълват ябълките?)

Отчаян се върнах под липата и подпрях пушката на дънера. Зърнах катеричката, кълвача и синигерчето, легнали мъртви на парапета и внезапно ми стана мъчно. Защо бях унищожил тези съвършени творения на природата само заради шепа лешници! Хайде, да не е шепа – десетина килограма – защото толкова събирахме в най-добрите години. Не можех ли да си изпия уискито на Коледа с бадеми вместо с лешници?

Седим с приятеля ми на масата под липата и си посрбваме бира, а той ме ограмотява за различните видове въздушни пушки – неговата е от висока класа и струва триста и шейсет лева. Имало и китайски по 50-60 лева. Само че началната скорост на сачмата не била 306 метра в секунда, а по-малка. Снощи му бях споменал за мерака си да имам въздушна пушка. За да трепя пилците и катериците, които ме подяждат. „Добре бе, – казвам му сега, – но ще успея ли да убия всички? Да си зарежа почивката и от сутрин до вечер само да стрелям, пак не мога да избия всички – тук съм от петък вечер до неделя. А през останалите дни? Ще дойдат други и ще изядат и ябълките, и лешниците. Тогава? Защо съм убил всички тези? Да бяха хора, да кажеш – за назидание, – но те са безмозъчни същества – не могат да осъзнаят дори защо стреляш срещу тях. Няма страх и от смъртта... Тези лески и ябълки за тях са естествената среда (нищо че аз съм ги засадил), а аз съм натрапникът, който идва тук през уикенда и им смущава живота. Ами ако те имаха силата и разума (по-скоро инстинкта) да насочат пушка срещу мене? И в края на краищата имам ли правото да унищожавам живи същества, в някои отношения много по-съвършени от човека (ние не можем нито да летим като кълвача, нито имаме здравината на клюна и черепа му, нито умеем като катерицата да скачаме от клон на клон и да пълзим по стъблото с главата надолу...)

„Човек не бива да има угризения на съвестта, когато убива животни – казва поучително приятелят ми. – Щом накърняват интересите на човека, трябва да бъдат убивани.” А какви твои интереси накърнява сърничката, прищя ми се да го запитам, но не го сторих.

Истината е друга. Колкото и да се правим на високо морални, на интелигентни, на състрадателни и на природосъобразни, ние, хората (или поне част от тях) си оставаме зверове. Достатъчно е само да ни докосне духът на пушката. А след това и да се срамуваме, полза няма.

СМОК

Бях отишъл сам на вилата и още щом пуснах котарака Арчи от колата, той дотърча под липата и насочи поглед към кладенеца. Погледнах натам, но нищо не видях. Приблжих и зърнах през процепа на капака, който покрива кладенеца, сиво змийско тяло – доста дебело.

Не мразя змиите, макар да не ги обичам. Презирам обаче хората, които ги трепят, само защото Бог ги е „наказал” да пълзят. Отровни змии в България има само два вида, но и те хапят само ако бъдат настъпени, нападнати или раздразнени.

Въпреки това реших да прогоня змията, за да не се учи да се крие под капаците на кладенеца, тъй като често го ползваме вместо хладилник. Взах машата от камината и тръгнах към смока. Успях да притисна с машата тялото му, но змията се изплъзна и излезе върху ламарините. Арчи довтаса и гледаше любопитно от метър разстояние.

Змията беше смок–стрелец, едър екземпляр, дълъг поне метър и нещо, с малка продълговата главичка и жълта гушка, а отгоре гърбът му бе сиво-пепеляв, с едри, твърди

люспи. Към средата на тялото смокът беше дебел колкото детска ръка. Подгоних го отново с машата, но той се шмугна под капациите на кладенеца и се скри.

Пуснах в кладенеца касетка с няколко бири да се охладят и забравих за смока. Когато на другия ден по обяд отидох да си извадя бирата, видях, че в кладенеца, плува някакъв клон. Как ли е паднал, помислих си, и се опитах да го извадя с помощта на касетката.

Какво бе учудването ми, когато „клонът” се размърда и от водата се показва главата на смока. Как ли е паднал в кладенеца? И как ще живее в тази студена вода? Температурата ѝ зиме и лете бе около 10 градуса. Вероятно бе паднал във водата, когато вчера го подгоних. Загледах се внимателно надолу: нещастното животно правеше безуспешни опити да пролази нагоре по бетонните пръстени, но тялото му се свличаше безпомощно надолу, защото вероятно бе започнало да се вкочанява от студа. (Спомних си, че когато понякога се налагаше да сляза долу, за да извадя някоя изпаднала от касетката бира, не можех да издържа повече от минута в студената вода – краката ми измръзваха). В своите отчаяни опити животинката изглеждаше толкова нещастна, че реших да ѝ помогна.

Взех един дълъг прът с който брусех орехи, заковах в края му един голям пирон под ъгъл, така че да се получи ченгел, спуснах го долу, подпъхнах го под змийското тяло и бавно го задърпах нагоре. Тялото на смока се бе закачило, но изглежда не в център на тежестта, защото започна да се изхлузва. Тогава смокът направи отчаяно движение с глава и се прехвърли през пръта, така че направи клуп около него – сам си помогна. Бавно започнах да го издигам нагоре, докато най-сетне нещастното животно бе на нивото на очите ми. Животинката бе така изплашена и вероятно толкова премръзнала, че само ме гледаше със своите черни

като мъниста очички и често-често вадеше раздвоеното си езиче.

Под съпровода на котарака го понесох към долния край на парцела с намерение да го оставя колкото се може по-далеч от вилата и докато вървях с дългия прът и увития около него смок, го съзерцавах с нескрито удивление. Беше прекрасен екземпляр! Много красив! Вероятно от страха или от изживения ужас жълтото под гушката му бе станало почти оранжево и преливаше в лимонено до бледожълто надолу към корема. Тежеше доста, едва го удържах на пръта – сигурно имаше два-три килограма.

Докато вървях надолу, му говорех. Мисля, че змиите разбират – по телепатия може би, защото според науката те са глухи. „Слушай сега, мой човек, дай да се разберем – рекох му! – Ще ти спася живота, но обещавай ми, че повече няма да идваш горе на вилата да плашиш женорята и дечурлигата (казано по боримечковски). И да не ме забравиш! Я виж, какъв си хубавец! Колко мишки си изял, за да станеш такъв голям? Сега ще те пусна на полянката на припек да се стоплиш и после можеш да се шмугнеш в храстите на стария път за Царево, но нагоре да не идваш!”

Опрях пръта в топлата земя и смокът бавно се свлече от него. Продължаваше да си вади често-често езика от устата, може би от страх, и невярващ се плъзна бавно по сухата трева. Нямаше сили да избяга – премръзнал бе, горкият. Арчи с интерес го наблюдаваше. Едва сега, когато се опъна с целия си ръст, прецених, че беше по-дълъг от метър, доста по-дълъг. Погледах го още минута-две, щракнах му една снимка с телефона си и бавно тръгнах нагоре.

Откъм бунгалото си се зададе комшията, който щом ме видя, запита с интерес: „Видях те одеде да носиш един смок. Я от гъ го дябна да го прямажа, ама той все ми бяга!” Защо да го премазвам, отвърнах му, просто го пуснах далече от

вилата – нека си живее... „Не го премаза? И го пусна жив? Чуй, чуй! – не можеше да повярва той. – Ми що?” „А защо да го убивам, той не хапе, не е отровен, а лови мишки.”

Съседът ме загледа с отчаяние и дори с презрение и запита: „Ти да не си от нява, екологичните?” От тях съм, потвърдих. „Де е смокът да пода да го прямажа!” – закани се мъжът и тръгна с един прът надолу. „Няма да го найдеш – отвърнах му – пуснах го в къпините под шосето...” „Глей, глей ти, загубен чувяк, да поде да пусне гадината в къпините!...”

Вървах нагоре по пътеката към вилата и си спомних как покойният вече вълшебник на думите Николай Хайтов разказваше веднъж по телевизията как се разхождал нейде из Родопите, срещнал един овчар и дълго си говорили за красотите на природата. Като седнали да си починат на една полянка, малко гущерче изпъзляло и застанало на припек на един камък наблизко. Хайтов го съзерцавал с възхищение, а овчарят протегнал гегата и с един удар го премазал. „Защо го уби?” – викнал възмутен Хайтов. „А той защо шава?” – отвърнал невъзмутимо овчарят. Страхотна философия! „Той защо шава!”

Чудя се сега как би реагирала жена ми, ако беше тогава там и какво ще каже, като прочете тези редове, но мисля при първото ни отиване на вилата да ѝ разкажа тази случка. Така, задочно предадена, е по-лесно да бъде възприета, но съм уверен, че никога повече няма да бръкне под тенекиите на кладенеца (тя и преди не бъркаше – все аз правя това).

По-малко се чудя за реакцията на сина ми – той мълчаливо би ме подкрепил, но се съмнявам, че би тръгнал като мен да вади смока с прът – по-скоро би го оставил да се спаси сам, а той нямаше да успее – щеше да загине и да вмирише водата (не крия, че това беше един от мотивите да му спася живота).

Чудя се каква би била реакцията на сестра ми, защото не зная дали мрази змиите и дали би подала спасителния прът? За съпруга ѝ не се съмнявам – помня как веднъж видяхме с него един смок-стрелец и той възкликна: „Какъв красавец!“ А друг път търпеливо дебна една отровна пепелянка, докато ѝ направи хубава снимка. После ме помоли да я пусна далече в храстите.

Направих го, макар някой да викаше в мене: „Не го слушай! Убий я!“.

ГОВОРЕЩИЯТ С ДЕЛФИНИ

Разкази и есета
българска, първо издание

© Автор: Милчо Касъров
Редактор: Августина Робъртс
Коректор: Иванка Георгиева
Предпечатна подготовка: Милчо Касъров
Графичен дизайн: Антон Николов
Формат: 60x84/16

ISBN: 978-954-731-453-5

Издателство: „ДИМАНТ” – гр. Бургас,
тел.: 056 994955; e-mail : dimant@abv.bg

Авторът

